

Måndagen den 8 november

Kl. 15.00

*Fyllnadsval till
utskott*

§ 1 Fyllnadsval till utskott

Herr TALMANNEN: De på föredragningslistan uppförda valen är föranledda av att ersättarna för herr förste vice talmannen Bengtson och herr Andersson i Nybro skall beredas plats i utskott.

Centerpartiets partigrupp har anmält fru Johansson i Nässjö som suppleant i utrikesutskottet och fru Jönsson som suppleant i socialförsäkrings- och socialutskotten.

Herr talmannen förklarade därefter valda till

suppleant i utrikesutskottet
fru Johansson i Nässjö (c)

suppleant i socialförsäkringsutskottet och socialutskottet
fru Jönsson (c)

§ 2 Justerades protokollen för den 22, 26, 27, 28 och 29 oktober.

§ 3 Herr talmannen meddelade att fru *Frænkel* den 6 november återtagit sin plats i riksdagen, varigenom fru Sveglands uppdrag som ersättare för henne upphört.

§ 4 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:
Till riksdagens kammare

På grund av offentligt uppdrag anhåller jag härmed om ledighet från mitt riksdagsuppdrag för återstoden av riksmötet 1976/77.
Stockholm, p. t. Paris 29 oktober 1976
Inga Thorsson

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr talmannen anmälde att herr *Ulander* (s) fr. o. m. den 8 november skulle inträda som ersättare för fru Thorsson under hennes ledighet från riksdagsmannaupdraget.

Måndagen den
8 november 1976

*Om åtgärder med
anledning av
situationen i
Thailand*

Fru utrikesministern SÖDER erhöLL ordet för att besvara fru Dahls (s) den 21 oktober anmälda fråga, 1976/77:32, och anförde:

Herr talman! Fru Dahl har ställt följande fråga: "Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att medverka till att de dagliga kränkningarna av demokratin och de mänskliga rättigheterna i Thailand stoppas samt att förföljelserna, polisbrutaliteten och dödandet av oskyldiga människor upphör?"

Jag vill först erinra om vad jag sade i mitt anförande i Förenta nationernas generalförsamling den 13 oktober om den vikt som regeringen tillmäter skyddet av de mänskliga rättigheterna. Jag underströk att Sverige kommer att ge orubbligt stöd till kampen mot förtryck av människor och folkgrupper. Vi fördömer varje form av förföljelse av människor till följd av deras politiska eller religiösa övertygelse, på grund av ras eller etnisk tillhörighet, varhelst sådan förekommer.

Vi har nu i massmedia konfronterats med upprörande bilder från sammanstötningarna utanför Thanamassat-universitetet den 6 oktober, då ett antal unga människor misshandlades och dödades. Ett stort antal personer, som inom ramarna för den thailändska demokratin var politiskt verksamma fram till militärkuppen, har arresterats och fängslats på obestämd tid. Vi bevittnar i Thailand flagranta kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter. Demokratin sätts åt sidan och förhånas.

Regeringen önskade på ett tidigt stadium klargöra sin oro över kränkningarna av dessa rättigheter för att söka påverka de nya makthavarna i Thailand att upphöra med dessa kränkningar. Den 20 oktober beslöt regeringen att framsöra ett meddelande till regeringen i Bangkok, vari uttrycktes en bestämd förväntan om att de mänskliga rättigheterna skulle respekteras under den pågående politiska utvecklingen i Thailand. I meddelandet uttalades också ett djupt beklagande av att många människoliv gått till spillo. Vi följer med uppmärksamhet utvecklingen.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka fru utrikesministern för svaret.

Tyvärr kan jag inte säga att jag är nöjd med innehållet i svaret och ännu mindre med tidpunkten för besvarandet.

Vi känner alla till vad som har föranlett min fråga: den alldeles oerhört upprörande händelseutvecklingen i Thailand och då inte bara vad som hände den 6 oktober, då en militärregering olagligt tog makten, utan också vad som därefter dagligen har ägt rum. Det har varit ständiga försämringar av situationen, ständiga inskränkningar i de demokratiska rättigheterna – av vilka det nu inte längre finns några kvar – och ständigt ökad brutalitet och förföljelse. Bl. a. upprättas nu koncentrationsläger på olika platser i Thailand.

Vad kan nu världen göra i en sådan här situation? Om något skall göras skall det göras snabbt, tveklöst, och offentligt – och det skall tas

*Om åtgärder med
anledning av
situationen i
Thailand*

initiativ till samordnade internationella aktioner. Vad har skett här i landet? Inte ord, inte någon för omvärlden känd handling förrän fru Söder talade i Köping den 31 oktober och då sade ungefär detsamma som i sitt svar här i dag, som inte innehåller ett ord av fördömande av den olagliga regeringen som sådan, som inte innehåller ett ord av krav mer än mycket hovsamt framförda förväntningar och beklaganden.

Jag skulle vilja fråga fru Söder: Varför har inget annat gjorts? Kommer något mer att ske? Varför utnyttjade t. ex. inte den svenska utrikesministern tillfället då hon var i FN att i sitt tal ta Thailand som ett exempel på sådana fall där mänskliga rättigheter behöver försvaras? Andra fall togs ju upp – varför inte Thailand? Utnyttjade den svenska regeringens främsta företrädare i utrikespolitiska frågor sitt besök i FN för att ta kontakter med andra länders regeringar för att förbereda internationella aktioner till stöd för demokratin i Thailand? Utnyttjade fru Söder sitt besök i Holland och sina samtal med företrädare för den holländska regeringen till att diskutera frågan om eventuella samordnade internationella aktioner?

Jag tycker att det skulle ha varit alldeles självklart att göra det, och jag vet att den förra regeringen utnyttjade motsvarande besök och internationella resor på det sättet. Vi kräver att den svenska regeringen på ett helt annat sätt än hittills träder upp till försvar för demokratin och de mänskliga rättigheterna i Thailand.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Det var en lång räckta anklagelser som fru Dahl riktade mot regeringen.

Jag vill då konstatera att Sverige har den enda regering i Västeuropa, ja, i den demokratiska världen som över huvud taget har reagerat mot kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Thailand. Detta vittnar väl om något om att den nuvarande regeringen tar initiativ och tar ansvar också i handling för vad man har sagt i andra sammanhang om skyddet av de mänskliga rättigheterna. Här fullföljer vi en god tradition från den föregående regeringen, det vill jag livligt understryka.

Sedan har det faktiskt, för att beröra frågan om tidpunkten, i den allmänpolitiska debatten anmälts oro inför vad som händer i Thailand. Jag gjorde ett uttalande – på ett i förhållande till vad som varit fallet i andra länder tidigt stadium – i Köping, och det har också uppmärksamats i Thailand och annorstädes i världen.

Vid mitt besök i FN diskuterades sådana här kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Thailand liksom i andra delar av världen. Nu vet fru Dahl lika väl som jag att jag hade mycket kort tid till förfogande, men att våra delegater – som företräder oss i Förenta nationerna – alltid har i uppdrag att fullfölja sådana här frågor och undersöka vad som är möjligt att göra i gemensamma aktioner. Jag håller med om, att skall vi kunna åstadkomma någonting för att stödja människor som förtrycks och terroriseras – där det alltså sker flagranta kränkningar av grund-

*Om åtgärder med
anledning av
situationen i
Thailand*

läggande mänskliga rättigheter – måste vi ha en bred opinion. Då räcker det inte med *en* röst. Då måste det vara många röster. Där har vi alla ett gemensamt ansvar. Låt oss här i Sverige på bred basis gå ut i de här frågorna. Låt oss inte diskutera procedurfrågor – det har vi inte heller gjort så mycket här i dag. Låt oss gemensamt värna om de mänskliga rättigheterna överallt i världen där dessa kränks.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag håller med fru Söder om att det finns en mycket god tradition att fullfölja från den gamla regeringen när det gäller att ta initiativ till att försvara de demokratiska fri- och rättigheterna i världen. Men jag kan tyvärr inte hålla med om att den nya regeringen i det här fallet har fullföljt de traditionerna. I så fall skulle den omedelbart själv ha gjort ett uttalande. Nu dröjde det flera veckor innan man gjorde det. Det är rätt lång tid mellan den 6 oktober och den 31 oktober, som var det första tillfället när fru Söder tog upp denna fråga som svensk utrikesminister.

Vidare skulle man omedelbart ha utnyttjat varje tillfälle till att både öppet och på diplomatisk väg söka åstadkomma internationellt samarbete. Det skulle då ha varit självklart att den svenska utrikesministern i sitt tal i FN t. ex. hade tagit upp denna fråga. Jag har mycket noga läst fru Söders tal, och där har andra exempel nämnts. Det står där bl. a.:

”Jag har redan understrukit den vikt som svenska regeringen fäster vid skyddet av de mänskliga fri- och rättigheterna. --- Vi vill aktivt bekämpa tortyr ---.” Sedan nämner fru Söder Chile och Sydafrika som två exempel med särskild aktualitet.

Varför, fru Söder, var inte Thailand ett exempel med särskild aktualitet en vecka efter militärkuppen, den vecka när tusentals människor fängslades och torterades? Jag har inte fått svar på någon av de frågor jag ställt. Jag vill betona att det inte bara gäller procedurfrågor. Formen för hur man arbetar på detta område är oerhört viktig för om man skall få till stånd några resultat.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Jag nämnde procedurfrågor närmast som en kommentar till den tidpunkt när vi gick ut till offentligheten och till när frågan skulle tas upp här i kammaren, vilket jag vet också har diskuterats. Men i övrigt håller jag fullständigt med om att procedurfrågor inte är det viktigaste i detta sammanhang, och det är också den målsättningen vi har.

Jag vill än en gång betona att Sverige är det första land som har reagerat i denna fråga. Vi har haft kontakt med andra regeringar, men de har inte velat ställa upp bakom offentliga uttalanden i dessa frågor. Därför är det ännu inte möjligt att åstadkomma en bred opinion i den formen.

Vidare dröjde det ju inte ända till den 31 oktober innan vi reagerade. Vår kontakt med den thailändska ambassaden togs redan den 20 oktober.

Jag tycker att det bär vittne om att vi har handlat snabbt och att vi har visat vår avsky för vad som händer på ett tidigare stadium än någon annan.

Vidare kan man självfallet diskutera hur många flagranta övergrepp som skulle nämnas i mitt tal i FN. Det finns fler exempel som man kunde ha tagit upp där. Jag vill inte ursäktas det förhållandet att Thailand inte fanns där, men det som jag sade där gäller generellt för alla övergrepp som sker i världen, inklusive dem som förekommer i Thailand. Nu har vi försökt att på olika sätt uppmärksamma denna fråga. Vi kommer att gå vidare på den vägen. Låt oss då se framåt mot vad vi kan göra nu och i den närmaste framtiden i stället för att diskutera vad som borde ha gjorts de senaste veckorna, och där har vi en gemensam strävan, fru Dahl, att solidariskt söka tillvarata det förtryckta thailändska folkets rättigheter på olika punkter. Låt oss gå vidare i det arbetet!

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag kan hålla med om att det viktigaste att göra nu är att diskutera hur vi kan åstadkomma något konstruktivt, även om mycket värdefull tid har blivit försuttet. Därför skall jag i denna debatt inte mera gå in på detta. Jag konstaterar också att fru Söder nu sade att vi har haft kontakt med andra länders regeringar. Får jag då fråga fru Söder:

1. Är den svenska regeringen beredd att tålmodigt och envist fortsätta det arbetet och att också ta initiativ i t. ex. FN för ingripande mot brott mot FN:s stadgar om de mänskliga rättigheterna?

2. Är fru Söder beredd att på den svenska regeringens vägnar klart och tydligt fördöma den olagliga regeringen i Thailand?

3. Har fru Söder i övrigt för avsikt att under den närmaste tiden fortsätta arbetet på att rädda de många människor som i dag försmäktar i fängelser och koncentrationsläger i Thailand? Det är upprörande och barbariska saker som dagligen begås där. Det värsta är att man dessutom med tanke på den händelseutveckling som nu pågår riskerar att den dyrt köpta freden i Indokina går om intet.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Vi följer dag för dag utvecklingen i Thailand och kommer på allt sätt att se till att vi tillsammans med andra skall kunna vidta åtgärder för att hjälpa människorna där. Därvidlag kan ju FN vara ett forum för åtgärder med tanke på vad som pågår i Thailand.

Beträffande regeringen i Thailand har vi redan sagt ifrån att den bryter mot principen om de demokratiska fri- och rättigheter som människor har rätt till.

När det sedan gäller att rädda människor där borta finns det i dag små möjligheter att få veta vad man kan göra, men när vi kan finna vägar för detta skall vi självklart också vara aktiva på den punkten.

Måndagen den
8 november 1976

*Om åtgärder för att
vidga boendedemo-
kratin*

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag hoppas att vad som nu har hänt och de relativt vaga löften som jag nu har fått inte skall få skrivas på kontot att det tar tid för en ny regering att komma in i arbetet, utan att det skall bli större aktivitet och mera medvetet handlande från den nya regeringens sida.

Jag måste också, herr talman, med beklagande konstatera att fru Söder inte använder sig av möjligheten att här uttala ett klart och entydigt fördömande av den olagliga regim som i dag sitter vid makten i Thailand – tillkommen med olagliga och odemokratiska medel.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Jag använde kanske inte ordet fördöma i detta sammanhang – om det nu är ordval som betyder mest. Vi har i mycket klara ordalag fördömt de handlingar som har begåtts i Thailand. Detta fördömande omfattar naturligtvis också den olaglighet som den nya regeringen i Thailand innebär.

I övrigt vill jag inte hålla med fru Dahl när hon säger att den nya regeringen i Sverige har varit passiv i denna fråga. Vi har varit mer aktiva än någon annan regering i världen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om åtgärder för att vidga boendedemokratin

Fru statsrådet FRIGGEBÖ erhöll ordet för att besvara fru *Lantz* (vpk) den 21 oktober anmälda fråga, 1976/77:27, till fru bostadsministern, och anförde:

Herr talman! Fru *Lantz* har frågat bostadsministern vilka åtgärder hon ämnar vidta för att se till att boendedemokratin kan omfatta alla boende. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Låt mig till att börja med erinra om att ansvaret för bostadsförsörjningen till stor del ligger på kommunerna. Som röstberättigade medborgare har vi alla därför ett indirekt inflytande över bostadsförhållandena, boendemiljön och servicen i våra bostadsområden.

Det direkta inflytandet över den egna bostaden och dess närmiljö är däremot f. n. olika starkt, beroende på hur vi förfogar över vår bostad. Den som äger ett småhus bestämmer själv över sin lägenhet och den mark som hör till huset. I bostadsrättsföreningen finns en väl fungerande form att förena den enskildes inflytande över sin lägenhet med ett kollektivt inflytande över och ett ansvarstagande för de gemensamma delarna av närmiljön.

För den som hyr sin bostad pågår en utveckling mot ökad boendedemokrati. Av väsentlig betydelse för denna utveckling var de ändringar i hyreslagen (12 kap. jordabalken) och bostadssaneringslagen (1973:531) som statsmakterna beslutade om med utgångspunkt i propositionen

1974:150. Hyresrättsutredningen (Ju 1975:06) som tillsattes förra året har nyligen avlämnat sitt första betänkande (SOU 1976:60) med förslag om förhandlingsrätt på bostadshyresmarknaden. Också boendeutredningen (In 1970:36) har i det slutbetänkande (SOU 1975:51–52), som utredningen har avgett gemensamt med bostadsfinansieringsutredningen (In 1972:03), behandlat inflytandefrågor. Mot bakgrund av dessa utredningars förslag och synpunkter samt remissyttrandena kommer regeringen att överväga vad som kan göras för att ytterligare stärka inflytandet för den som hyr sin bostad.

Jag vill slutligen också framhålla att det på flera håll i landet pågår praktisk försöksverksamhet med ökat inflytande för hyresgästerna över förvaltningen av lägenheter och närmiljö. De erfarenheter som vinnas i dessa försök är viktiga för den fortsatta utvecklingen. Enligt min mening är det nämligen angeläget att parterna på hyresmarknaden själva finner de lämpliga formerna för hur hyresgästinflytandet skall utövas. Statsmakternas uppgift är att undanröja de hinder som kan finnas för den fortsatta utvecklingen mot en fördjupad boendedemokrati för alla människor. En sådan utveckling anser jag mycket angelägen.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Först skall jag be att få tacka för svaret.

I regeringsdeklarationen kopplas boendeinflytande och ägande av bostad ihop, men bodemokrati måste omfatta alla boende. I många uttalanden har den nya regeringen hävdad att man skall underlätta för de boende att ta över "sina" hus. Det väsentliga är dock inte att äga sin bostad – man skall inte behöva äga den för att få inflytande – utan det är mera en fråga om vilken förvaltningsform man har. En av förutsättningarna för ett ökat hyresgästinflytande är att flerfamiljshusen ägs av kommunen, av allmännyttiga bostadsföretag eller kooperativt. Först då kan spekulationen inom bostadspolitiken försvinna.

Det är viktigt med konkurrens inom bostadssektorn, har fru Friggebo sagt vid ett tidigare tillfälle. Men det är just konkurrensen och spekuleringen som har lett till den situation som vi har i bostadspolitiken, med höga hyror och dålig – om alls någon – boendedemokrati. Det behövs en maktförskjutning till hyresgästernas förmån. Det är de boende, och inte någon utanförstående, som skall ha makten och ansvaret för bostaden och området.

En successiv övergång till andra förvaltningsformer för flerfamiljshusen, med ökat ansvar och inflytande för de boende, kommer också att minska privatiseringen och stimulera till ett ökat kollektivt boende. Detta är också någonting som bostadspolitiken har missat totalt.

Det svar som jag har fått i dag vittnar om att fru Friggebo anser att det är ägandet, och därmed pengarna, som skall bestämma om man skall få något inflytande eller inte. Det står på ett ställe i svaret att man skall "ytterligare stärka inflytandet för den som hyr sin bostad". Jag skulle därför vilja fråga: Anser verkligen fru Friggebo att hyresgästerna har något infly-

Måndagen den
8 november 1976

*Om åtgärder för att
vidga boendedemo-
kratin*

tande i dag?

Sedan skulle jag vilja ställa ytterligare några frågor:

Hur skall man kunna förverkliga boendedemokratin, om man inte är beredd att stoppa spekulationen?

Vilken typ av boendedemokrati har fru Friggebo tänkt sig? Är det fråga om inflytande över tvätttider och om sandlådedemokrati, eller gäller det något mera heltäckande?

Är det verkligen meningen att det är ägandet som skall få bestämma hur stort inflytande man skall ha?

Fru statsrådet FRIGGEBO:

Herr talman! Inga Lantz säger att regeringsdeklarationen kopplar ihop boendeinflytande och ägande. Det är fel; det står i en särskild mening att man skall underlätta för de boende att genom bostadsrättens form överta ägandet. I en annan mening står det att det är angeläget att öka de enskilda människornas inflytande över sitt boende. Det är på det sättet att vi under en lång framtid kommer att ha en mycket stor andel bostäder med hyresrätt, och det skall vi också ha därför att många människor vill bo på det sättet. Därför skall man inte tro att man kan överföra alla lägenheter i ägandeform och därmed säkra ett inflytande. Det är tvärtom mycket viktigt att säkra boendeinflytande även för dem som hyr bostad.

Vad jag tycker är viktigt i dag är att de försöksprojekt som pågår fortsätter och att de kan utvidgas samt att det skapas många nya projekt, så att man får mer erfarenhet. Jag tycker också att det är viktigt att hyresgäster och hyresvärdar tillsammans kommer fram till lämpliga former för boendeinflytande. Jag vet att det hos många hyresvärdar finns ett stort intresse för ett ökat boendeinflytande, men de är litet osäkra på i vilka former det bör utövas. Att ett sådant intresse finns hos hyresgästerna är en självklarhet. Jag har sagt de här hyresvärdarna att de inte skall avvakta att någon kommer och sticker en formel i händerna på dem för hur boendedemokratin skall se ut, utan de bör omsätta viljan i praktisk handling, omedelbart, sätta båten i sjön.

Fru Lantz frågar om jag anser att hyresgästerna i dag har något inflytande. Ja, det anser jag. På marknaden finns det ju förhandlingsordningar som reglerar förhållandet mellan hyresgästorganisation och hyresvärdar. Där finns i dag ett inflytande för hyresgästerna. Det är inte tillräckligt. Det bör utvidgas kraftigt. Förhandlingsordningarna ger dock redan i dag möjligheter till ett ökat boendeinflytande.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Fru Friggebo säger att man måste säkra inflytandet för hyresgästerna. Hon tror tydligen att det går att göra utan att man förändrar ägarstrukturen inom bostadsbeståndet. Men man måste ju stoppa den spekulation som sker i dag, man måste göra slut på det förhållandet att någon tjänar pengar på det enkla faktum att folk måste ha någonstans

att bo. Jag förstår att fru Friggebo inte kan gå med på detta, för det skulle innebära väldigt starka ingripanden mot de intressen som den borgerliga regeringen i mycket företräder.

Vad man skall göra för att garantera ett boendeinflytande är först och främst att stoppa spekulationen, och det skall man göra med lagstiftning och med bestämmelser. Då skapar man en förutsättning för boendedemokrati.

Sedan måste hyresgästerna få lagliga och organisatoriska instrument för att kunna utöva boendeinflytandet. Jag tror personligen på bostadsrättsföreningen som förvaltningsform, men jag tycker att det är fel att man skall behöva satsa pengar för att få något inflytande. Insatserna i den här boendeformen får också en segregering verkan; de utestänger ju de människor som inte har råd att köpa en bostadsrätt.

I svaret sade fru Friggebo också att regeringen skall titta på boendeutredningens och bostadsfinansieringsutredningens slutbetänkande. Det är sant att man där har diskuterat hyresgästinflytande och lagt fram förslag som, om de genomförs, innebär vissa förbättringar. Men förbättringarna är ju helt marginella, eftersom det inte föreslås någon form av begränsning av ägarintressena. Fortfarande skall fastighetsägare kunna göra vinster på det förhållandet att folk måste ha någonstans att bo, och det tycker jag är fel.

Fru statsrådet FRIGGEBE:

Herr talman! Ett samhälleligt övertagande av bostäderna garanterar inte automatiskt ett boendeinflytande för de enskilda hyresgästerna eller ens för ett kollektiv av hyresgäster. Det vet fru Lantz, men för att få det hela att gå ihop i en teoretisk modell måste hon driva linjen med samhälleligt övertagande.

I dag finns det ungefär 3,5 miljoner hushåll i landet, varav ca 2 miljoner själva äger sina bostäder direkt eller indirekt. Inga Lantz anser att samhället i någon form skall ta över boendet. Jag tolkar det så, att småhusägarna under en kommunistisk politik skall se fram emot att samhället tar över deras bostäder. Det kommer aldrig att bli den nya regeringens politik. Småhusägarna skall kunna känna sig trygga.

Jag har i dag ingen direkt anledning att diskutera omfattningen av enskilt eller kollektivt ägande resp. hyresrätt. Vi kan konstatera att hyresrätten generellt sett ger mindre direkt inflytande än andra upplåtelseformer, att vi framöver kommer att ha och skall ha ett stort antal bostäder med hyresrätt samt att det är angeläget att också hyresgäster får ett ökat inflytande över sitt boende.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! När jag talar om boendeinflytande menar jag förstås ett heltäckande sådant, där hyresgästen har möjlighet att påverka både hyran och miljön – alltså ett ekonomiskt och socialt inflytande. För att man skall kunna få en heltäckande boendedemokrati behövs både förändrade

förvaltningsformer och genomgripande förändringar i bostadspolitiken. Det gäller både hur man planerar ett område och hur man finansierar det. Den vägen är regeringen inte alls beredd att gå in på.

Framför allt måste man se bostaden som en social rättighet och inte som en handelsvara. För att i grunden förändra bostads- och hyrespolitiken, vilket man måste göra, behövs alltså väldigt långtgående åtgärder. På sikt hjälper det inte med några lappverk eller några marginella förändringar. Det behövs en genomtänkt bostadspolitik som är social och fri från spekulation och vinstjakt. Då först kan man få bostaden till en social rättighet. Men att angripa spekulation och vinstjakt är inte bostadsministern beredd att göra, och därför kommer boendedemokratin att bli mycket marginell.

Vi har här i dag diskuterat boendeinflytande i flerfamiljshus. När det gäller småhus vill jag bara säga att vpk har drivit linjen att man i mycket större utsträckning skall få möjlighet att förhyra sådana.

Fru statsrådet FRIGGEBO:

Herr talman! En liten kommentar på slutet: I regeringsdeklarationen står det att byggande och förvaltning av bostäder skall ske i former som motverkar spekulation och stimulerar en kostnadspressande konkurrens. Regeringen har alltså på sitt program att motverka spekulation.

När det gäller formerna för inflytande tycker vi att det är viktigt att parterna på marknaden själva avgör i vilka former inflytandet skall utövas och hur mycket det skall omfatta. Det kan alltså betyda att det blir olika inflytande på olika områden.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Får jag då bara ställa en sista fråga! Man skall motverka spekulation. Men hur skall man kunna göra det ifall man inte förändrar ägarstrukturen och inte är beredd att gripa in mot spekulationen på det vis som man måste göra?

Det skall inte gå att tjäna pengar på det förhållandet att alla människor måste ha någonstans att bo – låt oss slå fast detta mycket elementära ställningstagande. Man skall i stället se bostaden som en social rättighet – och göra den till en sådan – och inte som vilken marknadsvara som helst.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om de homosexuellas problem

Herr justitieministern ROMANUS erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) den 27 oktober anmälda fråga, 1976/77:35, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat mig på vilka områden

och på vilket sätt regeringen avser att i fortsättningen gripa sig an med de homosexuellas problem och när konkreta förslag i dessa frågor kan väntas.

Frågor som gäller de homosexuella har diskuterats i riksdagen vid upprepade tillfällen. Riksdagen har därvid ansett att varje problem bör utredas och lösas i sitt naturliga sammanhang.

Av stor betydelse är naturligtvis den upplysning som ges i samlevnadsfrågor, bl. a. på olika stadier i skolan. I den delen har förslag lagts fram av utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet. Utredningsförslaget har överlämnats till skolöverstyrelsen, som samtidigt har fått i uppdrag att utforma mål och riktlinjer för samlevnadsundervisningen i grundskolan och gymnasieskolan samt lärarhandledning för denna undervisning.

När det gäller lagstiftningsåtgärder har sexualbrottsutredningen tidigare i år lagt fram ett betänkande där det bl. a. föreslås att de nuvarande särbestämmelserna i brottsbalken om homosexuellt umgänge skall slopas. Frågan övervägs f. n. i justitiedepartementet.

Familjelagssakkunniga har i uppdrag att bl. a. utreda frågor som avser makars och andra samboendes ekonomiska förhållanden. Inom ramen för det utredningsarbetet kommer de sakkunniga också att behandla frågor som gäller homosexuella samboende. Jag kan dock för dagen inte säga något om när förslag i dessa delar kan föreligga.

Utöver vad jag nu har sagt övervägs inte f. n. några lagstiftningsåtgärder som direkt rör de homosexuella. Det är emellertid självklart att man vid all lagstiftning som är av intresse i sammanhanget skall beakta även de homosexuellas villkor.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. Tyvärr speglar det kanske i någon mån den attityd som går ut på att det är väldigt svårt att komma med några aktiva initiativ till förbättring av de homosexuellas situation i samhället.

1973 uttalade lagutskottet – efter en kommunistisk motion – att homosexuell samlevnad är en samhällsligt fullt acceptabel samlevnadsform. Lagutskottet har två gånger uttalat att man förutsätter att familjelagssakkunniga kommer att behandla frågan om samlevnadslagstiftningens utsträckande också till homosexuella gemenskaper.

Jag vill nu precisera med ett antal frågor för att få upplysning om regeringens attityd.

Om familjelagssakkunniga kommer med ett förslag till utsträckande av samlevnadslagstiftningen, avser justitieministern i så fall att avlåta proposition på grundval av ett sådant förslag?

Kommer justitieministern att följa sexualbrottsutredningens förslag, när han så småningom avlåter proposition på basis av dess betänkande?

Ytterligare några konkreta frågor i sammanhanget som kan vara aktuella:

I militära sammanhang har homosexualitet ofta utpekats som en generell säkerhetsrisk. Riksdagens justitieombudsman har friat överbefälhavaren och godkänt diskriminerande åtgärder mot homosexuella inom militärväsendet. Delar justitieministern JO:s uppfattning? Anser han det berättigat att utmåla homosexuella som säkerhetsrisker, eller ämnar han göra något aktivt åt diskrimineringen inom militärväsendet?

Homosexuella samlevande saknar de sociala och ekonomiska rättigheter som tillkommer andra samlevande. Avser justitieministern att ta något initiativ för att uppnå likformighet i dessa hänseenden?

Det förekommer förstucken diskriminering av homosexuella vid tillsättning av allmänna tjänster, trots att detta är grundlagsstridigt. Avser justitieministern att ta initiativ för att avvärja sådan diskriminering?

Fördomsfulla och ovetenskapliga uppfattningar om homosexualitet och dess bakgrund står att finna i många sammanhang – inte minst i den av justitieministern åberopade utredningen för sexual- och samlevnadsundervisning, USSU, och jag vill fråga: Avser justitieministern att i någon form ta initiativ för att motverka att sådana uppfattningar sprids i undervisningen och i andra offentliga sammanhang?

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Som herr Svensson i Malmö betonade kommer frågan om de homosexuella sammanboendes ställning att tas upp av familjelagssakkunniga. Jag vill i den delen hänvisa till vad riksdagen sade i anledning av en motion av herr Svensson i Malmö 1975, då utskottet underströk – samtidigt som utskottet framhöll att dessa frågor bör lösas i varje särskilt sammanhang – att förutsättningarna för genomgripande reformer på dessa områden knappast var för handen förrän huvudlinjerna beträffande den civilrättsliga regleringen av parternas inbördes förhållanden vid homosexuell samlevnad klarat. Det hänger alltså på familjelagssakkunnigas förslag i mycket stor utsträckning.

Beträffande sexualbrottsutredningen förhåller det sig så, som jag nämnde förut, att den är under övervägande i departementet. Jag kan för dagen inte säga något om hur det förslaget kommer att behandlas.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag är ännu inte nöjd. Justitieministern är sin vana trogen som f. d. domstolsjurist ytterst knapphändig i sina uttalanden. Vad jag skulle önska är att han så att säga mera anpassade sig till det parlamentariska forum där vi nu befinner oss och där man kan redovisa inte bara det man oundgängligen måste redovisa utan också en politisk attityd till de problem som det här gäller.

Jag skulle gärna vilja ha en precisering. Jag tror mig nämligen veta att familjelagssakkunniga så småningom kommer med ett positivt förslag i denna riktning. Ett sådant positivt förslag föreligger redan från sexualbrottsutredningen.

Även på det här stadiet skall det väl vara möjligt att få veta om det

är justitiedepartementets uppfattning, dess politiska åsikt, att man i dessa båda lagstiftningsområden bör eftersträva likartade regler för hetero- och homosexuella.

Till sist en mera allmän politisk fråga. Det tog ganska lång tid under den förra regeringens epok innan man på allvar började uppmärksamma de homosexuellas situation i samhället och göra någonting åt den. Men under de senaste åren inträdde en klart märkbar öppning. Jag skulle vilja fråga: Delar den nya regeringen och justitieministern personligen den uppfattning som där började ta sig uttryck? Jag ställer denna fråga av det skälet att ett av de i koalitionen ingående regeringspartierna faktiskt inte ville vara med om det positiva uttalande som lagutskottet gjorde 1973 om homosexuell samlevnad.

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Med anledning av herr Svenssons senaste anförande kan jag bara säga att det såvitt jag förstår är vanligt även i parlamentariskt sammanhang att man avvaktar arbetande utredningar innan man tar slutlig ställning. Därmed anser jag att jag har besvarat frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om fotografering av personer som tar del av offentliga handlingar

Herr justitieministern ROMANUS erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) den 28 oktober anmälda fråga, 1976/77:42, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat mig varför medborgare, som tar del av offentliga handlingar, fotograferas och för vad slags register denna fotografering sker.

Med anledning av denna fråga kan jag bara konstatera att det självfallet inte får förekomma att myndigheter låter fotografera någon därför att han utnyttjar sin grundlagsfästa rätt att ta del av offentliga allmänna handlingar.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. Jag skall oförbehållsamt säga att det är ett svar som man måste vara mycket nöjd med.

Det handlar i detta sammanhang om flera olika fel som kan begås av myndighet. Det framgår av handlingar som jag har tagit del av att man för det första kräver folk på legitimation när de begär att få ta del av offentliga handlingar. De kan dessutom uppmanas att redogöra för sitt syfte med besöket. För det andra kan det hända att handlingar förvaras så, att besökande inte kan nå normal kontakt med registraturen och alltså inte kan ta del av de offentliga handlingarna annat än under

Nr 21

Måndagen den
8 november 1976

*Om fotografering
av personer som tar
del av offentliga
handlingar*

Om bevakningsföretagens roll i samhällets kontrollpolitik

praktiskt försvårande omständigheter, t. ex. utomhus på en trottoar. För det tredje händer det alltså att man fotograferar besökande. Denna fotografering kan rimligen bara ha ett syfte, nämligen att efterforska besökarens identitet.

Jag har ställt denna fråga bl. a. därför att det på senare tid har uppdagats att persondata i olika sammanhang samlats och uppförts på ett otillåtet sätt av myndigheter. Vi står här inför en ny typ av sådana fall. Därför är justitieministerns svar ytterst tillfredsställande. Man kan alltså förutsätta att myndigheternas åtgöranden, om fall av denna art kommer till regeringens kännedom eller under dess prövning, icke kommer att godkännas.

En sista fråga bara: Avser man från justitiedepartementet att begära in upplysningar om de närmare omständigheterna kring fall av denna typen från den myndighet som det här speciella fallet rör?

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Jag förmodar att herr Svensson i Malmö syftar på ett konkret fall. Såvitt jag vet är detta fall anmält till justitieombudsmannen, och ärendet kommer alltså att utredas. Men jag vill gärna upprepa att det klart ligger i innebörden av grundlagsreglerna att vem som helst skall få ta del av de offentliga handlingar han önskar ta del av utan att behöva röja sin identitet eller tala om avsikten med sin begäran.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag begär naturligtvis inte att statsrådet skall uttala sig om det konkreta fall som närmast är utgångspunkten för min fråga. Det kan emellertid tänkas att detta fall inte är unikt – det visar tidigare händelser när det gäller att uppföra personer i otillåtna register eller förteckningar – och jag vill därför upprepa och precisera min fråga: Kan det inte finnas anledning för justitiedepartementet att göra en översyn eller att vid en generell kontakt med olika myndigheter påpeka att denna typ av åtgärder är grundlagsstridig?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om bevakningsföretagens roll i samhällets kontrollpolitik

Herr justitieministern ROMANUS erhöll ordet för att besvara herr Gahrtons (fp) den 12 oktober anmälda interpellation, 1976/77:3, och anförde:

Herr talman! Herr Gahrton har frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att bättre klargöra väktarnas roll i samhällets kontrollpolitik.

Så sent som år 1974 antogs en särskild lag om bevakningsföretag som ger samhället insyn och kontroll över bevakningsföretagens verksamhet.

Enligt den lagen är alla företag som yrkesmässigt åtar sig att utföra bevakningsuppgifter för andras räkning underkastade ett obligatoriskt krav på auktorisation. En förutsättning för auktorisation är att verksamheten kan antas bli bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt. Bevakningsföretagen står under kontinuerlig tillsyn av länsstyrelsen, som också prövar auktorisationsfrågor. Väktare liksom övrig personal hos bevakningsföretagen skall godkännas av länsstyrelsen eller, i vissa distrikt, polisstyrelsen. Väktarna måste vidare undergå utbildning enligt rikspolisstyrelsens föreskrifter. F. n. finns drygt 9 000 väktare här i landet.

I nära anslutning till 1974 års lagstiftning tillsattes ordningsvaksutredningen. En ordningsvakt är en person som med stöd av polisinstruktionen har fått förordnande att utföra polisbevakning utan att vara anställd inom polisväsendet. Om inte annat framgår av förordnandet, får en ordningsvakt i vissa fall tillgripa våld för att lösa uppgift som faller inom ramen för hans uppdrag samt tillfälligt omhänderta bl. a. den som uppträder ordningsstörande. Ordningsvaksutredningen har i uppdrag bl. a. att ta ställning till både det allmänna behovet av och de principiella och praktiska aspekterna på en ordning som innebär att personer som inte är polismän åläggs att utföra vissa polisiära uppgifter. En väsentlig uppgift för utredningen är också att överväga frågan om ordningsvakternas utbildning. Utredningen beräknas bli klar med sitt uppdrag i början av nästa år.

I motsats till ordningsvakterna har väktare inte några särskilda befogenheter. Väktare har bara den rätt som enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken tillkommer envar, nämligen att gripa bl. a. den som ertappas på bar gärning eller flyende fot när det är fråga om brott som kan bestraffas med fängelse. Det förekommer emellertid att väktare erhåller ordningsvaksförordnande för visst bevakningsuppdrag. I den mån väktare med sådant förordnande fullgör myndighetsfunktioner står han under polisens befäl och ytterst under JO:s tillsyn.

Även utbildningen av väktare utreds f. n. Utredningen om väktarutbildning skall enligt sina direktiv bl. a. undersöka i vad mån det behövs åtgärder för att centralisera utbildningen eller delar av denna och om utbildningen i så fall lämpligen bör bedrivas i det allmännas regi eller kan ordnas i andra former. Med hänsyn till det samband som råder mellan arbetsuppgifternas art och behovet av utbildning framhålls i direktiven till utredningen att den särskilt bör uppmärksamma frågan om gränsdragningen mellan bevakningsföretagens verksamhet och sådana uppgifter som bör ankomma på polisväsendet.

1974 års lag om bevakningsföretag bygger på uppfattningen att man inte skall ge bevakningsföretagen uppgifter som i första hand bör ankomma på något samhälleligt organ, främst polisväsendet. Jag har samma uppfattning. Det finns anledning återkomma till gränsdragningen mellan bevakningsföretagens verksamhet och polisens uppgifter när ställning tas till de nyss nämnda utredningarnas förslag.

Måndagen den
8 november 1976

Om bevakningsföretagens roll i samhällets kontrollpolitik

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Tack för svaret.

I den debatt som blossat upp kring de privata bevakningsföretagens roll i samhället har många kritiska röster höjts. Bl. a. har författaren Bengt Jahnsson publicerat en på personliga upplevelser byggd pamflett med titeln *Divina justitia*, som innehåller en synnerligen häftig kritik mot en del inslag i vissa bevakningsföretags verksamhet.

Otvivelaktigt har sakliga felaktigheter insmugit sig i Bengt Jahnssons starkt känslomässiga framställning, och jag har ingen anledning att kommentera eller försvara detaljer i den. Jag vill ändå notera att den nuvarande regeringen uppenbarligen inte intar samma nedlåtande attityd till den typen av spontana rapporter om samhällsproblem med själupplevd utgångspunkt som den förre justitieministern fann för gott att inta i en recension av Jahnssons skrift i *Expressen* i går. Man skulle av det inlägget lätt kunna få föreställningen att den förra regeringens fögderi över väktare och ordningsvakter skapat en situation utan allvarliga problem. Så är förvisso inte fallet. Låt mig citera några synpunkter från ett annat håll:

”En antydan till debatt om ordningsvakter och väktare har skymtat i massmedia som en reaktion på en nyutkommen bok i ämnet. Debatten har varit försiktig och föredömligt fri från övertoner. — Vad vi kan hoppas på är alltså en saklig och upplysande debatt som ökar samhällets vaksamhet inför utvecklingen. Vad som i särskilt hög grad motiverar denna vaksamhet är att bevakningsbolagen bedriver sin verksamhet efter helt företagsmässiga principer på områden där människors integritet kan komma att beröras. Olika former av vakt- och bevakningskårer har vuxit fram och utvecklats till en industri där konjunkturerna påverkas gynnansamt av en försämrad respekt för enskild och allmän egendom.”

Ja, herr talman, så heter det i en ledare i *Polistidningen* nr 8 1976.

Oron inom poliskåren är inte ny för dagen, även om man med tillfredsställelse kan notera att *Polistidningen* är demokratisk nog att se till en debattboks huvudpoäng och inte låta marginella effekter skymma viktig principkritik.

Inom Stockholmspolisen har särskilt det statliga bevakningsbolaget ABAB:s verksamhet vid tunnelbanorna vållat häftiga reaktioner. Ur en informationsskrift till ett representantskapssammanträde hos Stockholmspolisens förening *Kamraterna* den 2–3 september 1975 citerar jag följande:

”Dagligen rapporterar kolleger om hur de tvingas att ingripa och ställa tillrätta när vakterna gjort felaktiga ingripanden. Många är de tillfällen då polispersonal anlant till en station där ABAB gjort ett ingripande. På vår fråga varför personen i fråga har blivit omhändertagen blir svaret så gott som alltid ’fylleri och LTO 3’. Alltför ofta tvingas polispersonalen att omedelbart försätta den omhändertagne på fri fot, då det snabbt konstaterats att vakterna gjort ett olaga frihetsberövande. Inte alltför sällan möts man av synen, en omhändertagen person med påsatta handfängsel, liggande i ett hörn och med två vakter sittande på sig. Personalen

vid tunnelbanegruppen upplever det som mycket påfrestande och olustigt att ta sig an dylika uppdrag. Någon kanske frågar sig varför inte dylik verksamhet kommit till allmänhetens kännedom. Svaret på denna fråga är, att den kritik som rätteligen skulle komma ABAB till handa den får polisen, på grund av att det klientel som blir utsatt för vakternas ingripande ej kan se någon skillnad mellan vakter och polismän."

Väktare kan alltså i olika funktioner agera som poliser och, vilket är det viktiga, uppfattas som poliser av allmänheten. Nu har man visserligen bytt uniform och det är ett steg åt rätt håll men fortfarande är likheten i funktioner och verksamhetsutövning sådan att det är naturligt att polisen reagerar från fackliga utgångspunkter och också att man ur allmän samhällssynvinkel måste se allvarligt på frånvaron av exakta och klart uppfattbara gränser. Är det, för att använda uttryckssättet i ett annat meddelande från Stockholmspolisens förening Kamraterna, meningen att bevakningsverksamheten skall få utvecklas till "illegala poliskårer" eller "hjälp-poliskårer"?

Det var mot denna bakgrund jag framställde min interpellation, framför allt frågeställning nr 3: I vilken utsträckning är det över huvud taget rimligt att privata bevakningsföretag fullgör samhälls-polisiära funktioner? Nu svarar justitieministern att han har den uppfattningen att man inte skall ge bevakningsföretagen uppgifter som i första hand bör ankomma på något samhälleligt organ, i första hand polisväsendet. Men han vill återkomma till gränsdragningsproblemet i samband med förslag från ordningsvaktsutredningen och väktarutbildningsutredningen. Det är i och för sig gott och väl. I direktiven till nämnda utredningar beställs uttryckligen principiella överväganden och gränsdragningsresonemang. Men samtidigt finns oklarheter. I direktiven till ordningsvaktsutredningen finns t. ex. ett resonemang om kostnadsaspekterna som det är litet oklart hur man skall tolka. Det står där att "ansvaret för kostnaderna för sådan extra bevakning som har sin grund i något speciellt förhållande — — — bör åvila den som äger det objekt eller driver den verksamhet som det är fråga om". Sedan följer, och det är poängen: "Det bör mot bakgrund härav inte komma i fråga att förevarande uppgifter i vidgad omfattning fullgörs inom ramen för polisens allmänna åligganden — — —." Det kan vara ett oklart uttryckssätt men det kan också betyda att kostnadsaspekten, som jag i och för sig inte har något att invända emot som den kommer till uttryck, till sina konsekvenser leder till att bevakningsföretagen, väktare eller personer med ordningsvaktsförordnande, trots allt kommer att få fullgöra polisiära funktioner som man annars inte skulle ha funnit lämpliga.

Under förarbetena till denna debatt har jag blivit uppmärksam på att det just är ordningsvaktsinstitutet som är en av stötestenarna när det gäller kollisioner mellan polis och väktarefunktion. Det kan t. ex. inte vara en tillfällighet att den kritik från polishåll som jag har fått kontakt med i första hand riktar sig mot ABAB som har ett mycket stort antal väktare med förordnande som ordningsvakter, däremot inte mot Securitas som är ett mycket större företag, men som enligt egen uppgift har ordningsvaktsförordnande för bara 2 % av sina anställda väk-

Måndagen den
8 november 1976

Om bevakningsföretagens roll i samhällets kontrollpolitik

tare. Sedan lagen om bevakningsföretag infördes med stärkt rättsskydd för väktare även utan ordningsvaktsförordnande har ett viktigt skäl för ordningsvaktsförordnande bortfallit. Man frågar sig då: Finns det över huvud taget behov av ett instrument som ger icke polisutbildade personer möjlighet att delvis erhålla polisbefogenheter, t. ex. omhändertagande på allmän plats enligt lagen om tillfälligt omhändertagande? Eftersom direktiven till ordningsvaktsutredningen synes förutsätta att ordningsvaktsinstitutet skall behållas vill jag fråga: Är justitieministern beredd att genom tilläggsdirektiv ge utredningen i uppdrag att också förutsättningslöst pröva möjligheten att helt avskaffa ordningsvaktsinstitutet?

Herr talman! En annan av mina delfrågor gällde samhällets möjlighet att utöva tillsyn över auktoriserade bevakningsföretag. Länsstyrelsen, som är tillsynsmyndighet, har inga andra direktiv att gå efter än lagtextens 8 §, som faktiskt inte är så mycket att stödja sig på för den praktiska tillsynen. Inte heller de förutsättningar som – om jag tolkar lagen rätt – formellt gäller bara auktorisationen och inte tillsynen är, om de trots allt kan tas som utgångspunkt för tillsynen, så mycket att hålla sig till i det praktiska arbetet. Skall t. ex. kontrollen gälla verksamhetens kvalitet eller bara de formella rättsliga förutsättningarna? Vilka sanktionsmöjligheter har tillsynsmyndigheten – är det enbart ett återtagande av auktorisationen? Det är i så fall en ofta klumpig metod, som kan vålla inte minst många anställda allvarligt avbräck. Vilka möjligheter har tillsynsmyndigheten att ingripa mot uppenbara regelbrott som den kommer på vid inspektioner eller på annat sätt, t. ex. om en väktare påträffas med en icke godkänd hund?

Herr talman! Problem av den här typen är vardagsmat för tillsynsmyndigheten här i Stockholm – f. ö. den enda tillsynsmyndighet som under den debatt som förevarit framträtt med en organisation för tillsynen, en organisation som består av en särskilt avdelad tjänsteman.

I t. ex. Malmö, som är av särskilt intresse eftersom Securitas har sitt säte där, finns ännu ingen i tjänst varande särskild tjänsteman för tillsynsfunktionen. Enligt uppgift skall en sådan tjänst inrättas, men ännu i denna månad 1976 finns det alltså ingen fungerande särskild tjänsteman med detta betungande uppdrag. Sedan auktorisationslagen trädde i kraft har man i Malmö bara hunnit kontrollera själva auktorisationen av bevakningsföretagen och klara godkännandet av personalen, men enligt uppgift inte mycket att nämna därutöver.

Hur det är i övriga landet har jag inte haft möjlighet att få överblick över. Men mitt intryck, som har verifierats från en hel del håll, är att hela tillsynsfunktionen fungerar dåligt, dels beroende på otillräckliga centrala direktiv och normer, dels på grund av otillräckliga resurser för tillsynen hos tillsynsmyndigheten. Därför vill jag fråga: Är justitieministern beredd att vidta åtgärder för att snarast förbättra möjligheterna till effektiv tillsyn enligt 8 § auktorisationslagen?

En annan problematik, som snuddar vid den föregående, gäller möjligheterna för allmänheten att klaga och få rättelse om anställda i be-

Om bevakningsföretagens roll i samhällets kontrollpolitik

vakningsföretag har agerat på sådant sätt att folk vill klaga. Det är riktigt som justitieministern svarar att man kan klaga på väktare och andra personer med ordningsvaktsförordnande på vanligt sätt och i sista hand till JO. Men det har i debatten framkommit att det kan finnas skäl att klaga även i andra sammanhang, när väktare saknar sådant förordnande, och det har litet löst föreslagits en vaktombudsman. Men oberoende av sådana konkreta förslag vill jag formulera en fråga: Vilket råd ger justitieministern till den som råkar ut för en sådan behandling av en väktare utan ordningsvaktsförordnande som de finner vara grundval för klagomål? Hur skall de bära sig åt? Var skall de klaga?

Min tredje delfråga i interpellationen gäller utbildningen av väktare och ordningsvakter. Det är riktigt att två utredningar nu arbetar med den problematiken. Ändå är det nödvändigt att peka på några svaga punkter i nuläget.

Det har framhållits för mig att mindre nogräknade bevakningsföretag skulle kunna kringgå de utbildningskrav som finns enligt rikspolisstyrelsens direktiv genom att gå till väga på följande sätt. Först får de en person godkänd som väktare. Därefter skaffar de ett ordningsvaktsförordnande för vederbörande, vilket leder till att personen får gratis utbildning i polisens regi. Därefter låter de vederbörande tjänstgöra som ordningsvakt, i så att säga väktarskepnad. Om detta är formellt illegalt eller på gränsen till vad lagarna tillåter saknar jag kompetens att avgöra. Men om det förekommer, så innebär det uppenbart att man med sådan bevakningspersonal till lägre personalkostnad kan bedriva illojal för att inte säga illegal konkurrens på bekostnad av mer nogräknade företag. Det är ett problem som har förekommit i diskussionen.

En annan – och kanske viktigare och mer påtaglig – fråga i fokus är utbildningen för hundverksamhet. Nu räcker det med 40 timmars träning för att en väktarhund skall kunna godkännas. Men frågan är: Vad är den då godkänd för? Polisdirektiven är faktiskt inte kristallklara på den här punkten. Det står inte tydligt att väktarhunden endast får fungera som skydd för väktarens person. Enligt uppgifter, som förvisso har diskuterats i det förarbete jag bedrivit, förekommer det att väktare utnyttjar sina hundar för personsökning, något som – ifall det förekommer – är livsfarligt om man använder en väktarhund i stället för vältränad polishund.

Jag har i väktarutbildningens direktiv inte funnit någonting direkt om hundutbildningen eller därav följande reglering av hundverksamheten inom bevakningsföretagen. Jag vill därför efterlysa justitieministerns uppfattning: Är det över huvud taget rimligt att utnyttja hundar med sämre träning än polishundar för direkt personsökning?

Herr talman! Ytterligare en stor och viktig fråga har uppmärksammats i debatten, nämligen frågan om bevakningsföretagens internationella relationer. Det största svenska bevakningsföretaget – Bevaknings AB Securitas – är dotterbolag till svenskägda Securitas International med säte i Malmö. I koncernen ingår bevakningsföretag i Belgien, Holland, Stor-

Måndagen den
8 november 1976

Om bevakningsföretagens roll i samhällets kontrollpolitik

britannien, Norge och Portugal samt installationsföretag i Iran och butikskontrollföretag i Finland och Danmark. Man skulle naturligtvis kunna säga att den multinationella aspekten i detta sammanhang inte i första hand är något svenskt problem eftersom företagens verksamhet, såvitt jag kunnat utröna, styrs från Sverige. Ändå kan bl. a. datatekniken i framtiden skapa svårigheter ur såväl integritets- som totalförsvarssynvinkel. Enligt uppgifter från Securitas förekommer inget samarbete mellan koncernens olika företag på verksamhetsnivå. Dataregister inom det svenska dotterföretaget förekommer på personalsidan, men, sägs det, inte när det gäller skyddsobjekt.

Utän att vilja hävda att det i dag föreligger några allvarliga olägenheter med just Securitaskoncernens multinationella karaktär vill jag från principiell utgångspunkt, med tanke på en eventuell framtida utveckling av en verksamhet som sysslar med känsliga personuppgifter – en verksamhet som utövar personalkontroll genom säporegister och kriminalregister och som även sysslar med försvarskänsliga skyddsobjekt – ställa följande fråga: Avser justitieministern att genom tilläggsdirektiv eller på annat sätt närmare undersöka konsekvenserna av internationell förgrening av verksamhet inom bevakningsbranschen?

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Med anledning av det herr Gahrton anfört vill jag framhålla att en komplikation i sammanhanget, som gör det svårare att överblicka väktarnas verksamhet, är att den allra största delen av deras verksamhet utgörs av vad man brukar kalla traditionell bevakning, t. ex. av industriföretag. Den del av deras verksamhet där enskilda kan komma i kontakt med den är den mindre delen av bolagens verksamhet.

Men jag vill gärna vitsorda att det uppkommer åtskilliga principiella frågor när det gäller att bedöma vaktbolagens verksamhet. Och jag vill särskilt understryka att i väktarutbildningsutredningens uppdrag ingår bl. a. att göra en närmare kartläggning av omfattningen och frekvensen av olika förekommande typer av bevakningsuppdrag. Det är angeläget att se efter i vad mån bevakningsföretagen under senare tid kommit att ägna sig åt uppgifter av annat slag än som tidigare hört till deras normala verksamhetsområde och att söka få en uppfattning om den framtida utvecklingen för branschen. Det är med anledning därav som det i direktiven till väktarutredningen understryks att det är angeläget att frågan om gränsdragning mellan bevakningsföretagens verksamhet och sådana arbetsuppgifter som bör ankomma på polisväsendet uppmärksammas särskilt.

Nu är utredningens arbete inne i sitt slutskede, så förslag kan väntas snart. Väktarutbildningsutredningen befinner sig också i ett framskridet stadium, och för min del anser jag inte att det behövs något tilläggsuppdrag till den utredningen. I varje fall är det klart att man, när man bedömer dessa utredningar, kommer att bli tvungen att ta ståndpunkt till alla de separata frågor som herr Gahrton har nämnt.

På herr Gahrtons fråga vem man skall vända sig till när en väktare har begått ett fel vill jag svara att man i första hand skall vända sig till det bolag som har fått auktorisation och i andra hand till länsstyrelsen, som ju är det kontrollerande organet.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talmän! Jag får väl, liksom herr Svensson i Malmö gjort tidigare, konstatera att justitieministern sannerligen är knapphändig med besked. Jag kan instämma i att det är rimligt att utredningar som befinner sig i ett slutskede inte får tilläggsdirektiv. Men då måste jag formulera den fråga som handlar om ordningsvakterna på detta sätt: Bedömer justitieministern det möjligt att på grundval av det material som finns och kommer att föreligga inom departementet förutsättningslöst ta upp frågan om huruvida ordningsvaktsinstitutet över huvud taget skall få finnas kvar? Kan vi alltså räkna med en prövning av den frågan? Såvitt jag har fattat direktiven till utredningen rätt, kommer man där att utgå från att ordningsvaktsinstitutet skall finnas kvar. Men en tanke som har väckts i det förarbete som jag här har bedrivit är att ordningsvaktsinstitutet kanske är en principiellt sett viktig stöttesten. Man behöver kanske inte institutet längre, eftersom vissa skäl till dess existens har bortfallit. Man löser kanske en hel del viktiga problem genom att ta bort det. Jag skulle alltså gärna vilja ha ett svar på frågan huruvida det sakläge som nu råder innebär att den frågan förutsättningslöst kommer att provas.

När det gäller tillsynsmyndigheternas möjligheter att fungera är jag faktiskt inte alls särskild nöjd med svaret, eller frånvaron av svar. Det finns ingenting som jag har kunnat utläsa av de nuvarande direktiven som innebär att man skall gå i närkamp med tillsynsmyndighetens sätt att fungera. Den ena utredningen handlar om ordningsvakterna, den andra handlar i första hand om väktarutbildningen. Det är inte som justitieministern i en felsägning uppgav en väktarutredning utan en väktarutbildningsutredning, och det innebär väl att det är där man kommer att koncentrera sitt arbete. Men tillsynsproblematiken – som också har framkommit i debatten, bl. a. i inlägg av den för tillsynen närmast ansvarige inom Stockholms läns länsstyrelse – är ju en kärnpunkt då det gäller att över huvud taget kunna acceptera den typ av funktioner som bevakningsföretagen har. Framför allt är det en kärnpunkt, om auktorisationen skall ha någon mening, att vi har en tillsyn som fungerar. Något besked på den punkten skulle jag vilja ha, antingen att justitieministern – vilket jag inte hoppas – är nöjd med nuläget eller att justitieministern är beredd att vidta någon form av åtgärd.

Beträffande allmänhetens klagomöjligheter tackar jag för upplysningen, såväl i egenskap av riksdagsledamot som av en person tillhörande allmänheten. Att vi skall gå till bevakningsföretaget finner jag trots allt, utan att vilja misstänkliggöra något existerande bevakningsföretag, mindre tillfredsställande, och att vi skall vända oss till länsstyrelsen, som är en i princip acceptabel möjlighet, anser jag i dag vara meningslöst,

Måndagen, den
8 november 1976

Om bevakningsföretagens roll i samhällets kontrollpolitik

eftersom blotta tillsynsfunktionen inte fungerar. Detta är ju en förutsättning för att man därutöver skall kunna ta sig an allmänhetens klagomål. Får vi ett klart besked beträffande tillsynsfrågan, skulle jag emellertid kunna vara nöjd med svaret i vad det avser allmänhetens klagomöjligheter, annars knappast.

Vad gäller hundarna kan väl den frågan synas vara marginell, men ser man litet närmare på den, finner man att saken inte är så obetydlig, för en icke tränad hund är faktiskt något av det allvarligaste våldsmiddel som bevakningsföretagen har till sitt förfogande. Jag vet att det inom bevakningsföretag är regel med en mycket nära personlig bindning mellan hundförare och hund – ofta äger hundföraren själv sin hund. Man kan visserligen se fördelar med det, men man kan också se farorna, nämligen att det ligger mycket nära till hands för en väktare som har sin egen personligt ägda hund – som har den lagstadgade utbildningen på 40 timmar – med i tjänsten att använda den för personsökning. Därför är det viktigt med ett principbesked i den frågan: Får väktarhundar, med lagstadgad träning men med mycket sämre träning än polishundar, användas för personsökning?

Den sista frågan är möjligen på gränsen till justitieministerns verksamhetsområde, men det vore ändå intressant med någon sorts principiell kommentar. Jag vill ta upp de internationella aspekterna, eftersom vi bör vara ute i tid. Även om ingenting med saklig tyngd har direkt framkommit i debatten, som visat att missbruk eller faror skulle föreligga i dag, är det uppenbart att man framför sig kan se en utveckling där dataregister som bygger på personuppgifter från säkerhetspolisens register och kriminalpolisens register – och även dataregister som har detaljerade uppgifter om skyddsobjekt med intresse ur totalförsvarssynpunkt – kan organiseras så, att de kan komma att utnyttjas av främmande makt. Jag vill bara ha en signal om att man inom regeringen är uppmärksam på de problemen i tid, innan de har kommit så långt att vi inte längre kan hindra en oönskad utveckling.

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Herr Gahrton sade att det var en tydlig felsägning när jag talade om väktarutredningen. Det var faktiskt inte en felsägning utan ett något förenklat uttryck för vad väktarutbildningsutredningen har i uppdrag att göra. Jag citerade en hel del av vad den har att arbeta med, bl. a. kartläggning av väktarbolagens uppgifter och de principiella synpunkterna. Jag vill tillägga att det i slutet av direktiven står:

”Den sakkunnige bör vara oförhindrad att ta upp även andra frågor som aktualiseras under utredningsarbetet.”

Enligt min mening ger dessa direktiv stöd för uppfattningen att alla de aktuella frågorna kommer upp i det här sammanhanget.

Beträffande det som herr Gahrton sade om bedömningen av det förslag som kommer att läggas fram från ordningsvaksutredningen vill jag gärna anföra att jag anser det självfallet att det, när den utredningen kommer,

blir en förutsättningslös bedömning av om det föreligger behov av personer med ordningsvaktsförordnande. Det är kanske för tidigt att ingå i diskussion om detta i dag, men vi har inte någon förutfattad mening i den delen.

Vidare: Om det är riktigt att man använder hundar på det sätt herr Gahrton säger förefaller det mig olämpligt.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag betvivlar på intet sätt justitieministerns seriösa intresse för dessa frågor, och med hänsyn till det tidigare omnämnda restriktiva uttryckssättet får jag konstatera att jag nu fått det svaret att ordningsvaktsproblematiken kommer att prövas förutsättningslöst. Oberoende av att det i direktiven till utredningen förutsattes att institutet skulle finnas kvar kommer man i varje fall inom departementet att pröva tanken att inte längre ha det kvar, vilket självfallet inte är detsamma som att man skall ta bort det – en ståndpunkt som jag inte heller med det anförda har bundit mig för.

Jag finner också att justitieministern tolkar direktiven till väktarutbildningsutredningen så att alla de av mig här upptagna frågorna kommer att behandlas. Det är svårt att finna någonting i direktiven i det fallet. Jag har självfallet läst dessa direktiv innan jag fann det nödvändigt att via interpellation få ökad klarhet. Men jag får väl utgå från att den största delen av denna problematik kommer att behandlas. En del av den, som jag dock finner det ganska osannolikt att man kommer att behandla i direkt samband med väktarutbildningsutredningen, är den internationella aspekten som jag här tagit upp. Jag skulle vilja ha något slags signal från justitieministern om i vilken ordning eller i vilket sammanhang man kan tänka sig att denna aspekt kommer att prövas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om regeringens linje i kärnkraftsfrågan

Herr statsrådet JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Svenssons* i Malmö (vpk) den 14 oktober anmälda interpellation, 1976/77:7, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat mig dels hur regeringen ser på kärnkraftens framtida roll i Sverige, dels hur det energipolitiska avsnittet i regeringsdeklarationen konkret skall tolkas.

I regeringsdeklarationen anges bl. a. att kärnkraftsaggregat, som f. n. är under byggnad, inte får tas i drift, om inte det berörda kraftföretaget dels kan förete godtagbart avtal om upparbetning av utnyttjat kärnbränsle, dels kan visa hur och var en helt säker slutlig deponering av det högaktiva avfallet kan ske. Barsebäck 2, som är färdigt, tas ur drift om avtal om upparbetning icke företetts före den 1 oktober 1977. Förslag i dessa frågor

Måndagen den
8 november 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

kommer inom kort att föreläggas riksdagen.

Som svar på herr Svenssons första fråga vill jag anföra följande. Av regeringsdeklarationen framgår klart att om kraftföretagen inte kan klara de nya skärpta kraven rörande hanteringen av det använda bränslet och det radioaktiva avfallet, så stoppas en ökad användning av kärnkraft i vårt land. Det kan f. n. inte anges när ett stopp av utbyggnaden i så fall kommer att ske.

I tilläggsbudget I till statsbudgeten för innevarande budgetår kommer regeringen att föreslå att statlig borgen skall kunna ställas för Forsmarksbolagets upplåning på den allmänna kapitalmarknaden. Därigenom ges bolaget möjlighet att skaffa medel för ett fortsatt byggande. Jag vill dock framhålla att det är bolaget som har det primära ansvaret. Således har det att i första hand ta ställning till om byggnationen skall fortsätta, bl. a. mot bakgrund av en bedömning av möjligheterna att uppfylla de skärpta kraven för att få ta kärnkraftverk i drift.

Innebörden av regeringsdeklarationens energipolitiska avsnitt är att det ställs nya och hårdare krav än hittills på företag som vill utnyttja kärnkraft om att en kraftfull satsning på hushållningsåtgärder samt utveckling av alternativa energisystem skall ske. Ett flertal sådana åtgärder förbereds f. n.

Jag vill vidare nämna att den energikommission, som jag räknar med att inom kort tillkalla, kommer att ha som en av sina huvuduppgifter att utreda olika möjligheter till energibesparing inom industri, bostäder, lokaler och transportsektor samt effektivare energiutnyttjande genom exempelvis spillvärmeutnyttjande och produktion av elkraft och värme i s. k. mottrycksanläggningar.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Johansson för svaret. Det är emellertid ett föga upplysande svar. Kanske statsrådet har missförstått eller velat undvika de frågor som jag har ställt.

Jag är nämligen inte alls ute efter att upprepa den många gånger enkelspåriga socialdemokratiska diskussionen om centerns s. k. svek. F. ö. menar jag att socialdemokratins ledning stod för det stora sveket, när den försökte påtrycka landet det största kärnkraftsprogrammet i världen utan att ha grundläggande problem lösta.

Min avsikt med interpellationen var i stället att få de långsiktiga riktlinjerna för regeringens energipolitik utredda. Hur tänker man egentligen inom regeringen? Hur vill man, sett i stora drag i varje fall, uppnå sina mål? Svaret ger inga som helst hållpunkter härför. Jag vill insistera på att vi diskuterar dessa riktlinjer. Den nuvarande oklarheten och förvirringen får inte fortsätta.

Låt mig först ta Barsebäck och Forsmark. Där går det ju inte att bara säga, att regeringen föreskriver skärpta villkor för drift, och sedan blir det kraftföretagen som får ta ansvaret. Kan de inte uppfylla villkoren, får de lägga ner.

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

Så kan man rimligen inte göra. Det borde ha stått klart för regeringen och energiministern, att det hela inte är en sak för kraftföretagen. Går man in för att stoppa eller dämpa kärnkraftsutbyggnaden i nuvarande läge, uppstår ju en rad omedelbara omställningsproblem. Då måste man ha någon form av plan för att ta hand om problemen. Varför finns det ingen alternativ sysselsättningsplan? Man hade ju t. ex. kunnat säga: Bygg påbörjade anläggningar färdiga och lägg dem sedan – som det brukar heta – i malpåse. Under tiden förbereder vi ett program för fortsatt sysselsättning, t. ex. genom att påfordra ombyggnad av nuvarande slösaktiga oljekraftverk, genom att på statens bekostnad göra speciella insatser för de större tätorternas barndaghemsutbyggnad och genom att provbygga kraftanläggningar av ny typ.

Men inte ett ord om sådana alternativa program har man kunnat ge anläggningsarbetarna. Därmed har regeringen faktiskt bjudit kärnkraftsivrarna i landet på alldeles onödiga gatisargument.

Jag skall övergå till de långsiktiga frågorna, dem som statsrådet inte tar upp.

Hur skall regeringens villkor om upparbetning och avfallsdeponering tolkas? Två sätt är här tänkbara, om jag förstått saken rätt. Antingen satsar man medvetet på att lösa problemen. Det betyder i praktiken en svensk upparbetningsanläggning och deponering av högaktivt avfall på svenskt territorium. Och om detta löses, är man beredd att tillåta fortsatt utbyggnad. Såvitt jag förstår måste två av koalitionspartierna hysa åtminstone önskningsriktning i sådan riktning och därför ha ett intresse av att man kan presentera en – om också skenbar och subjektiv – lösning på upparbetnings- och deponeringsfrågorna. Hur står regeringen här? Vad ämnar man göra med de framskridna planerna på en svensk upparbetningsanläggning? Skall de skrotas eller fullföljas? Och vilka krav är man beredd att godta för en svensk avfallsdeponering? Det är som bekant i hög grad en fråga om vetenskaplig tolerans. Det som kallas rimlig säkerhet är ett tånjbart begrepp.

Den andra tolkningen skulle då vara att man från början räknar med att de uppställda villkoren för kärnkraftverken icke kommer att uppfyllas. Det menar jag för min del kanske är den mest sannolika utvecklingen. Men då uppstår i gengäld verkligen en serie helt nya problem, som regeringen inte alls berört i regeringsdeklarationen eller i interpellationssvaret.

Stopp på kärnkraftsutbyggnad och en framtida helt kärnkraftsfri hushållning i Sverige ställer krav på mycket bestämda och medvetna riktlinjer. Såvitt man kunnat utläsa har regeringen ingen som helst bild eller samlad filosofi på detta område. De tre koalitionspartierna förefaller över huvud taget aldrig ha diskuterat detta problem sinsemellan. Man talar allmänt om bättre hushållning, centern talar dessutom allmänt om alternativa energislåg. Men frågan gäller ju mer konkret: I vilka proportioner? Inom ramen för vilken total nivå av energiutnyttjande? Till vilka sysselsättningsmässiga konsekvenser? Och med hjälp av vilka politiska

Måndagen den
8 november 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

planåtgärder?

Här råder tystnad från regeringen. Bakom tystnaden anar man osökt oenighet och förvirring.

Den fråga som först måste ställas är: Vilken utveckling förutser regeringen de närmaste 15–20 åren, när det gäller nivån av det totala energiutnyttjandet? Riksdagens riktlinjer från 1975 förutsåg en ökning från ungefär 430 till 540 TWh fram till någon gång 1985–1990 och därefter en stabilisering.

Är regeringens bedömning, att denna ökning är en rimlig prognos? Eller förutser man en mindre ökning? Hur är motsvarande syn i fråga om elenergin?

När man väl har fastställt detta kommer en ny fråga: Vad måste på basis därav göras för att kompensera för bortfallet av kärnkraft? Hur stort blir över huvud taget detta bortfall? För att den sistnämnda frågan skall kunna besvaras krävs att regeringspartierna har en enhetlig inställning till om de *nu befintliga* kärnkraftverken skall avvecklas under en överblickbar tidsperiod. Det har dessa partier för dagen inte, såvitt jag har förstått.

För att kompensera ett bortfall av kärnkraft – någonting som ju i och för sig är fullt möjligt – kan man agera på tre olika områden: för det första besparingar och effektiviseringar, för det andra utnyttjande av alternativa energislag och för det tredje olika slag av ekonomiska strukturförändringar som påverkar energiåtgången och energibalansen.

Det måste då klarläggas i vilka huvudsakliga proportioner som dessa olika typer av åtgärder skall kombineras och vad som politiskt-organisatoriskt krävs för deras genomförande.

I centerns valagitation spelade fastighetsuppvärmning och isolering av bostäder en oproportionerlig roll. För det första kan detta genomföras endast gradvis, och kostnaderna måste slås ut över ganska lång tid och fås att inte belasta hyresgästerna. För det andra är det framför allt fel att framställa bostäderna som någon stor energislukare. Hushållens energiförbrukning förefaller av stickprovsundersökningar att döma stiga mycket litet, förmodligen därför att man har börjat närma sig en mättnadsnivå – man kan ju inte ha det hur varmt som helst inomhus och hur mycket apparatur som helst. Talet om hushållen avvänder – enligt min mening i varje fall – uppmärksamheten från de stora förbruknings- och slöseriproblemen, som finns på helt annat håll.

Energiministern pekar själv antydningvis på spillvärme, utnyttjande av mottryck osv. Men varför finns det ingen ungefärlig uppskattning av hur stor del av bortfallet som indirekt skulle kunna täckas den vägen? Och hur skall detta praktiskt uppnås? Det är den mest intressanta frågan. Skall man utnyttja spillvärme och mottryck krävs enligt vad jag begriper en långtgående och mycket noggrann samordning av planering och administration i industri och i kommuner. Detta kräver en helt annan lagstiftning än dagens. Det kan inte lämnas till godtycke eller tillfälligheter eller till den privata industrins goda vilja. Man måste ha som regel att

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

all industri, från vilken spillvärme eller mottryck kan utvinnas, i berörda stycken är obligatoriskt samplanerad med allmän och privat byggplanering. Detta är i och för sig fullt praktiskt möjligt. Men är det förenligt med den syn på det privata näringslivet som de tre koalitionspartierna i så många andra sammanhang säger sig stå för?

Vi kommer till frågan om alternativa energislag. Den tid är nu förbi när man kunde tala om dessa alternativa energislag i de allmänna, svävande termer som interpellationssvaret gör. En regering måste nu bestämma en huvudsaklig framgångslinje. Om man också inte har det hela klart för sig i detalj, vilket kanske vore att begära det orimliga, så måste man ändå ha de allmänna riktlinjerna klara. Vad skall man satsa och vad kan man få ut av soluppvärmning av hus under de kommande 15–20 åren? Vad kostar och vad ger vindkraften under samma period? Det är några exempel. Såvitt jag förstår har vindkraften ryckt fram som en källa av helt andra dimensioner än man föreställde sig för några år sedan. Men man måste ju då också börja fastlägga riktningen för de alternativa energislagen, och det kan inte heller överlämnas till kraftföretagen. Utan statlig styrning blir ingen vindkraft överförd till det befintliga elnätet. Utan statlig styrning och statliga initiativ skapas det ingen marknad för exempelvis naturgas. Utan mycket starkt accelererade forskningsinsatser och en ytterst medveten byggplanering blir det heller inget större inslag av solenergi, vare sig för uppvärmning eller för elproduktion i det längre perspektivet. Utan mycket medveten styrning blir det vidare ingen ny- eller ombyggnad av oljebaserade kraftanläggningar enligt den kombinerade kraft-värmeprincipen.

Ännu tydligare blir detta stora planeringsproblem när man kommer in på frågan om den ekonomiska strukturen i samhället och dess betydelse för energiförsörjning och energiåtgång.

Om t. ex. trafiksektorn skall göras energimässigt effektivare kräver det synnerligen ingripande planeringsåtgärder. Det betyder att privatbilismen måste avsevärt dämpas i alla större tätortsregioner. Kollektivtrafikens effektivitet måste drastiskt ökas och kollektivtrafiken måste bli kvitt sin tekniska efterblivenhet, som är följden av snart 15 års snedviden liberal trafikpolitik. Det får i sin tur betydande konsekvenser för stadsplaneringen. Det går inte att längre bygga utspridda villaförorter med s. k. marknära boende. Man måste då bygga i höjden eller bygga i någon sorts bandformation. Man måste helt gå ifrån den absurda principen att varje trafikslag skall bära sina kostnader. Man måste styra väldigt stramt i riktning mot den energipolitiskt bästa trafikstrukturen, och de kollektiva trafikslagen måste få betydande injektioner för sina investeringar i materiel, tekniska hjälpmedel och forskning.

Än klarare framträder dessa frågor när det gäller produktionsliv och industri. Vill man bli kvitt kärnkraftssamhället – och det har ju sagts vara en av centerns målsättningar – eller åtminstone nedbringa kärnkraftsberoendet till måttligare proportioner än nu, då kan man inte ha den nuvarande ogynnsamma produktionsstrukturen kvar på sikt. Man

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

kan inte fortsätta att ha som en ekonomisk målsättning i det svenska näringslivet att bl. a. ösa stålämnen och råmalm i gapet på världens privata ståljättar. Man kan inte bedriva rovdrift på skogen för att hålla en massa- och pappersindustri i gång, där varje sysselsättningstillfälle skall kräva 15 gånger så mycket elkraft som i verkstadsindustrin och dessutom 40 gånger så mycket olja.

Man kan inte ha en så energislösande industristruktur som i dag. Det är inte bara en fara för det framtida energiläget – det är, helt oavsett kärnkraftsfrågan, lika mycket en fara för sysselsättningen. Man kan inte fortsätta att ösa kapital, statliga subventioner, olja och elkraft i en ständig expansion för sådan typ av produktion som ger ytterst små sysselsättningstillskott i förhållande till de satsade resurserna. Man kan inte fortsätta rovdriften i skogen, samtidigt som man låter värdefull förädlingsindustri flytta utomlands som följd av storfinansens dispositioner. Energi- och sysselsättningsfrågornas nära samband kräver på den här punkten ett helt nytt tänkande. Det kräver en planmässigt genomförd utveckling för att dämpa rovdriften på naturresurser och kraftigt höja industrins förädlingsgrad, för det är bara på så sätt som man kan samtidigt vinna ett effektivare utnyttjande av energin plus en högre sysselsättning.

Men hur går en sådan planmässigt eftersträvad förskjutning av den långsiktiga produktionsstrukturen ihop med de privata kapitalintressenas strävanden? Hur skall den förenas med ledande centerpartisters intressen i den mest energikrävande och sysselsättningsmässigt ogynsammaste industribranschen i landet – som dessutom har den olägenheten att den är starkt koncentrerad till de ur arbetslöshetssynpunkt svårast drabbade regionerna i landet?

Detta, herr talman, är bara några av de tunga frågeställningar som man måste kunna besvara, ifall man har ambitionen att stoppa marschen in i kärnkraftssamhället och samtidigt rädda sysselsättning och bekämpa arbetslöshet.

Den gamla regeringen var väl inte så särskilt intresserad av dessa speciella frågor. Den hade en alltför enkel patentrösning på det mesta: Ös på med obegränsad kärnkraftsutbyggnad, håll rovdriften i gång, så klarar vi problemet så långt vi behöver, dvs. till nästa val.

Så går det givetvis inte att fara fram med landets och folkets framtid. Men hur gör den nya regeringen? Dess existens hänger ju i väldigt hög grad på denna fråga. Antingen låter den herrar Bohmans och Ahlmarks vision av det privatkapitalistiska samhället leda – och i så fall kan den helt enkelt inte lösa frågan om energi och sysselsättning i ett samhälle utan kärnkraft. Eller också söker den verkligen lösa problemen – men då får det bli inom ramen för ett planeringssystem och en samhällsstruktur som varken herr Ahlmark eller herr Bohman är beredd att regera i.

Jag upprepar mot den allmänna bakgrund jar har tecknat här frågan: Vad är regeringens framtida energipolitik i sina huvuddrag?

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Jörn Svensson har här med sitt inlägg egentligen inviterat mig till en stor allmänpolitisk debatt. Jag kan i och för sig förstå Jörn Svenssons otålighet – den delar jag i hög grad – när det gäller att skapa förutsättningar och ange riktlinjer för en ny energipolitik. Grunden för detta läggs nämligen i regeringsdeklarationen. Men det är naturligtvis mer givande för både Jörn Svensson och mig att diskutera när detta kan ske på grundval av mer detaljerade riktlinjer eller ställningstaganden på det energipolitiska området. Därför kommer jag inte i dag att ge mig in på några detaljresonemang om dessa saker. Jag tycker också att det är i högsta grad försvarligt att regeringen får tid på sig att fastställa riktlinjer. Det pågår f. ö. arbete med detta, t. ex. genom direktivskrivningen för den nya energikommissionen, som ju kommer att täcka in strängt taget varje sak som Jörn Svensson här har tagit upp. I stort sett vartenda område kommer alltså att finnas i energikommissionens direktiv, eftersom det här gäller den kommande stora riktninggivaren för den framtida energipolitiken.

Det är klart att det är min intention att så snabbt som möjligt *också dessförinnan* markera en ny inriktning av energipolitiken. Arbetet med detta pågår naturligtvis i departementet, och det kommer förhoppningsvis att visa sig i den budgetproposition som vi håller på att jobba med. Här finns alltså två viktiga tidsperspektiv som man måste skilja på. När det gäller det långsiktiga perspektivet, som avser tiden efter 1978, kommer vi att få en mycket omfattande energipolitisk debatt i landet på grundval av riktlinjer för en ny energipolitik, en debatt där mycket av det som Jörn Svensson skriver om i sin interpellation kommer att täckas in. Jag skulle kunna gå igenom interpellationen rad för rad och kommentera de områden som helt naturligt kommer in här, men jag avstår från det t. v. – det skulle bli en alltför lång debatt.

I summeringen på slutet säger Jörn Svensson att det finns en massa intressen som står emot en ny energipolitik, och det är jag naturligtvis medveten om. Det gäller dem som vill fortsätta att bygga kärnkraftverk, dem som har leveranser till dessa kärnkraftverk, dem som vill öka takten i energiförbrukningen och dem som f. n. har sysselsättning inom denna sektor och riskerar omställning till annan verksamhet. Till dessa grupper kommer de politiker som hårt och ofta prestigeladdat har låst sig för en fortsatt kärnkraftsutbyggnad. De representerar ofta en annan syn på samhällsstrukturen än den som i varje fall jag och mitt parti står för. Givetvis finns det också en rad intressen som griper in i varandra, som är gemensamma för dem som bekämpar en ny energipolitik.

Låt mig beträffande sysselsättningen bara säga att det är alldeles självklart att regeringen känner ett starkt ansvar inför de problem som uppkommer vid omställningar. Det ansvaret är regeringen beredd att ta. Arbetet pågår också med alternativ, både på det energipolitiska området och i andra sammanhang.

Det finns också en stark vilja att avhjälpa den osäkerhet som alltid

Måndagen den
8 november 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

finns i en omställningsperiod och som jag uppfattar som naturlig under en viss tid. Det är därför som jag så hårt som det går försöker pressa tidsramarna för att man skall få ett bättre bedömningsunderlag, bl. a. från kärnkraftsföretagens sida.

Men dra inte växlar, Jörn Svensson, på att jag säger att det är deras primära ansvar. Det är ingen i den här församlingen, och ingen i regeringen, som kommer undan sitt ansvar. Samhällsansvaret är det slutliga och övergripande. Det är emellertid alldeles klart att regeringsdeklarationen också på kraftföretagen lägger ett betydande ansvar för bedömningen av huruvida *utbyggnaden* skall fortsätta eller icke. Det tycker jag är ett rimligt delansvar för de intressena.

Beträffande de omställningar som kan bli aktuella på arbetsmarknaden vill jag också säga att vi ju inte kan låta rimliga hänsyn till säkerheten för nuvarande och kommande generationer vika för arbetsmarknadspolitiska problem, som ändå gäller på kort sikt. Jag kan försäkra att jag satsar allt jag kan på alternativ som kan styra utvecklingen i rätt riktning så tidigt som möjligt. Strukturuomvandling är ju inte något nytt för det svenska samhället. Den omfattande omflyttningen under 1960-talet drevs f. ö. i stor utsträckning fram av samma intressen som i dag står för ett ohämmat kärnkraftsutnyttjande. Det gäller att vara medveten om de motstående intressen som vill hindra en ny energipolitik för hushållning med energi, alltså en politik som ger möjlighet att stoppa marschen in i kärnkraftssamhället.

Det talas i den allmänna debatten t. o. m. om brist på elkraft. Jag kan förstå det propagandistiska värdet i sådant tal, men det finns ingen grund för det, inga fakta som styrker det. Ändå förs den diskussionen! När det gäller oljesidan finns det mer reservkraft i dag än det har funnits på länge, sett över en längre tidsperiod. Det är naturligtvis alla som är informerade på detta område medvetna om.

Låt mig också säga några ord på ett par konkreta punkter som Jörn Svensson tog upp. När det gäller filosofin om upparbetning och sådant är det klart att det blir en av förstahandsuppgifterna för den nya regeringen att avgöra om man över huvud taget skall ta den delen av processen i anspråk eller ej. Det är naturligt att knyta detta till den beredning av Aka-utredningens material som nu pågår i departementet, och därför kan jag inte nu gå längre in på den frågan.

Beträffande den långsiktiga deponeringen vill jag säga att den kommer att i varje fall principiellt klagöras något mer detaljerat i en proposition som finns upptagen på propositionslistan och avses lämnas till riksdagen i månadsskiftet november-december. Jag uppfattar det som oerhört väsentligt att den propositionen kommer fram snabbt, för den kommer att klara ut en del av de nya krav som ställs på kärnkraftshanteringen.

Jag delar helt och hållet uppfattningen att det arbete som skall läggas ned på alternativa energikällor är oerhört viktigt – det är både strategiskt viktigt och viktigt som en riktningsgivare för den långsiktiga utvecklingen. I inledningsskedet kan vi naturligtvis stöta på problem. Det kan-

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

ske inte alltid finns en forskningsstruktur, en organisation, en personalsituation som gör det möjligt att bara slussa in pengar, utan man måste ha en viss mjukhet i övergången. Men jag kan försäkra Jörn Svensson att intentionerna hos den nya regeringen är att det skall satsas hårt på alternativa energikällor. Jag går inte djupare in i detalj på det området nu – jag hoppas vi får anledning att återkomma många gånger framöver.

Sedan tycker jag också att det är en viktig diskussion som kommer att föras bl. a. i energikommissionen om den mängd energi som vi f. n. utnyttjar och den fantastiska ökning som riksdagen beslutade om 1975. Jag tycker att man förutsättningslöst skall pröva dessa nivåer; det är en av mina intentioner. Kan vi spara mera – och det menar jag att vi kan – skall självklart alla sådana möjligheter utnyttjas.

Jörn Svensson var inne på frågan om besparingar i bostadsbeståndet, som tog en ganska stor del av valdebatten i anspråk. Det var ju bara en exemplifiering av vad som krävdes. 25 % besparing på bostadsbeståndsområdet skulle kunna ersätta hela kärnkraftsprogrammet, var vad vi sade, men det var rimligen inte, som Jörn Svensson förstår, det enda området som vi tänkt satsa på för att få fram ett bättre hushållnings-samhälle.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag förstår väl att fastighetsisolering inte är det enda som man vill satsa på, utan att det användes som en statistisk exemplifiering. Det är därför jag försöker ställa mera ingående frågor rörande helhetsprogrammet och möjligheterna att sy ihop energibalansen.

Energiministern hänvisar i stor utsträckning till energikommissionen. Han förmedlar bilden att den skall syssla med allt – den skall ta upp alla de frågekomplex som jag svepte över med min inledning och anlägga ett helhetsperspektiv. I det kan man, om man vill vara elak, se ett slags uppskovspolitik: Om man gör så, bereder man regeringen andrum att utarbeta kompromisser om den framtida energipolitiken.

Jag tycker att det är otillfredsställande. Man kan inte överlåta åt en sådan kommission att ta det politiska ansvaret för de riktlinjer och direktiv som skall gälla för energipolitiken i stort. Kommissionen kan ge underlag, anföra synpunkter och göra alternativa bedömningar för olika fall, men den kan inte utforma energipolitiken. Det skall regeringen göra. Det är regeringen som skall tala om för riksdagen och de svenska väljarna vilket slags energipolitik – åtminstone när det gäller den huvudsakliga inriktningen – man avser att förverkliga. Detta politiska ansvar kommer man inte ifrån.

Det är förvånansvärt att man inom de tre partier som nu har bildat regering inte tycks ha funderat mera på de här frågorna tidigare, att man inte sinsemellan och var för sig diskuterat olika tänkbara alternativ, därest det blev en borgerlig regeringsbildning. Man måste ha varit fullt medveten om vilka problem som skulle kunna uppkomma när det gällde att samla sig kring en någorlunda enhetlig linje på detta område. Det

Måndagen den
8 november 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

är märkligt att man nu skall sätta sig ned och diskutera detta i sista minuten.

Jag har all förståelse för att man inte nu kan komma med ett i alla detaljer färdigt energipolitiskt program. Det är inte det jag begär – något sådant vore en orimlighet. Men vad jag begär är att man åtminstone skulle ha en samlad filosofi om den ungefärliga riktning som energipolitiken i sina huvuddrag skulle kunna tänkas ha. Där duger det såvitt jag förstår inte att satsa på att en ny jätteutredning skall sammanbringa ett nytt stort underlagsmaterial till det mycket stora material som redan finns sammanbragt av en serie utredningar. Tiden hastar. Vill man ut ur kärnkraftssamhället måste man omedelbart ta itu med de frågor som upprepar sig. Hur skall man bemästra situationen under den 15-årsperiod som förflyter innan man kan hoppas på att få en utplaning av det totala energiutnyttjandet? Vad skall man tillföra i stället för den kärnkrafts-el som då icke kommer att finnas? Hur skall man påverka industrin, produktionssystemet, byggandet och trafiken för att uppnå de begränsningar i energiintaget som då är oundgängligen nödvändiga?

Jag begär inte att regeringen i dag skall presentera ett bestämt alternativ efter vilket man skulle arbeta. Men vad man rimligen kan begära är att få en mer konkret diskussion av vad som händer om det blir stopp för all vidare utbyggnad av kärnkraft, någonting som förefaller rätt sannolikt. Att detta fullt tänkbara fall skulle kunna inträffa måste de tre regeringspartierna ändå ha varit på det klara med. Det kräver att man har något slags syn på hur man skall bemästra det fallet, liksom man måste ha en alternativ syn om man förutsätter att viss kärnkraftsutbyggnad skall fortsätta, beroende på hur snabbt man räknar med att avveckla de redan befintliga kärnkraftverken, osv. Man kan där tänka sig olika politiska kompromisser. Jag förstår så väl att herr Johansson inte närmare vill gå in på de frågorna – det är naturligtvis ett kinkigt problem, för honom och för den övriga regeringen. Men man kan ju ändå diskutera, i tänkbara, ungefärliga fall, vad som då krävs.

Jag har svårt att förstå att man inte kan få närmare besked om, efter vilka riktlinjer man skall gå fram när det gäller besparingar, hur kraftfullt man måste gripa in när det gäller att styra industrins investeringar i nya riktningar och hur mycket man måste gå in för att förhindra att värdefull förädlingsindustri flyttas utomlands.

Detta är viktigt framför allt från sysselsättningsynpunkt. Det är också en förtroendefråga för dem som är motståndare till och kritiker av kärnkraft, på den punkten är Olof Johansson och jag helt överens. Man kan inte vinna förtroende bland det svenska folkflertalet om man inte kan visa på en rimligt konkret väg enligt vilken man kan nedbringa energigtången per arbetstillfälle. Den enda väg som där står till buds är att höja förädlingsgraden och minska rovdriften, för att uttrycka det något förgrovat och enkelt. Detta kräver en statlig styrning, en aktiv statlig industripolitik, inte en subventionspolitik, utan en aktiv statlig företagsamhet, för att driva fram en förändring av den svenska industristruk-

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

turen i den nödvändiga riktningen. Jag förstår fortfarande inte hur detta skall kunna förenas med en liberal ekonomisk filosofi som i alla sammanhang polemiserar mot nästan varje form av sådan styrning.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag tycker nog att Jörn Svensson i sitt inlägg gick förbi de två tidsperspektiv som jag talade om. Energikommissionen har alltså det långsiktiga perspektivet, händelseutvecklingen efter 1978 då vi redan fastlagt att riksdagen skall behandla energipolitiken i dess helhet igen. Det är mycket bråttom med det arbetet, och därför kommer energikommissionen att tillsättas inom kort. Mycket av dess arbete kommer att bestå i att inhämta uppgifter och ta fram utredningsmaterial som redan finns – den kan naturligtvis inte hinna att på ett knappt år göra stora egna utredningar.

I regeringsdeklarationen skisseras vad energikommissionen skall syssla med. Däri ligger naturligtvis också en markering av den framtida huvudinriktningen, alltså var man lägger tyngdpunkten. Det tycker jag klart framgår av regeringsdeklarationen, och det kommer att klargöras än mer i de direktiv som energikommissionen skall få. Den skall alltså få direktiv i vanlig ordning precis som en statlig kommitté. Och det är där den politiska styrningen kommer in. Om Jörn Svensson menar att regeringen inte har angivit på vilket sätt energipolitiken skall förändras är svaret alltså att det kommer att göras i direktiven till kommissionens arbete i den mån de inte redan återfinns i regeringsdeklarationen.

Man måste också satsa på alternativ så snabbt som möjligt, dvs. också innan energikommissionens arbete har burit frukt, innan vi har tagit 1978 års beslut. Det första möjliga tillfället är naturligtvis de tilläggsbudgeter som kommer och den budgetproposition som läggs i januari. Arbetet härmed pågår för fullt, och jag kan försäkra att jag på regeringens vägnar så mycket som möjligt försöker markera den nya inriktningen enligt regeringsdeklarationens intentioner.

Sedan talar Jörn Svensson ganska mycket om strukturen och energin. Det är viktiga problem. Det är den långsiktiga, stora förändring som är möjlig att göra. Det går naturligtvis inte att i dag säga att de och de medlen är vi beredda att använda för att uppnå vissa målsättningar. Men eftersom det är de stora, energitunga branscherna – järn och stål, papper och pappersmassa, cement och i någon mån petrokemi – som svarar för huvuddelen av energiförbrukningen inom industrin och samtidigt för en rätt liten andel av den totala sysselsättningen inom industrin är det en självklar uppgift för det långsiktiga utredningsarbetet att också granska möjligheterna till långsiktiga strukturförändringar. Detta kan inte lyftas ut ur bilden.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag förstår att herr Johansson befinner sig i ett dilemma – det kan inte vara det lättaste att vara energiminister i en regering

Måndagen den
8 november 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

med den sammansättningen.

Låt mig emellertid, sedan jag konstaterat detta, ytterligare precisera några av dessa frågeställningar. Jag tar då upp några frågor som inte är eller i varje fall inom den nuvarande regeringen inte borde vara så kontroversiella, eftersom de i och för sig inte nödvändigtvis behöver hänga samman med kärnkraftsutbyggnaden eller dess upphörande. Det gäller tillvaratagandet av energi som nu slösas bort, exempelvis mottryckskraft och spillvärme. Det gäller också frågan vad man kan göra för att ändra trafikstrukturen och därmed uppnå en bättre energihushållning. På den punkten bör man ändå få ställa en fråga och begära ett någorlunda klart preciserat svar. En åtgärd på detta område skulle utan tvivel kräva en mycket långtgående samplanering mellan den privata storindustrin å ena sidan och kommunerna å den andra sidan. Frågan är då om regeringen är beredd att så pass kraftigt ingripa i de stora företagens handlingsfrihet för att tillvarata dessa reserver, att man i den kommunala planeringen kan utnyttja dem fullt ut. Är man vidare beredd att förändra trafikstrukturen i riktning mot en överföring till kollektivtrafik och vidta de planerings- och styrningsåtgärder som det kräver? Om det är fallet, hur stämmer det i så fall med de av en, såvitt jag kan förstå, genomliberal ideologi präglade uttalanden om trafikpolitiken som gjorts av den nuvarande kommunikationsministern?

Jag är övertygad om att herr Johansson är en ärlig man som i denna fråga slåss för sin åsikt inom regeringen – och det skall han respekteras för. Han faller emellertid yttrandet att det är en självklarhet i det perspektiv vi ser framför oss med ett kärnkraftfritt samhälle eller ett samhälle där man avslutat kärnkraftsutbyggnaden att man måste ta itu med produktionslivets framtida struktur och förändring. Det är ett långtgående yttrande av en minister i en borgerlig regering. Jag förstår inte hur man skall kunna tillgripa de här nödvändiga medlen med mindre än att man går på tvärs med det som i dag är det stora privata kapitalets intressen. Där finns inget intresse att åstadkomma en sådan strukturförändring. Där verkar man i en mängd fall ha rakt motsatta intressen. Är energiministern beredd att förorda en politik som i det avseendet allvarligt inskränker storfinansens handlingsfrihet? I så fall hälsar vi i vårt parti honom välkommen till den ståndpunkten.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Jörn Svensson behöver inte beklaga mig – jag beklagar mig inte själv. Jag tycker att det är ett utomordentligt viktigt och stimulerande arbete att lägga om den energipolitik, beträffande vilken jag antar att vi i huvuddragen är ense om kritiken.

Låt mig beträffande de konkreta frågorna säga att samplanering mellan industri- och bostadsuppvärmning ofta pågår i olika typer av utbyggnadsärenden. Vid tillståndsgivningen beaktar man möjligheterna att åstadkomma energibesparing, och man ställer ofta som villkor vid en utbyggnad att mottryckskraften skall kunna utnyttjas. Det är naturligtvis

svårare i de fall där vi redan har en befintlig struktur. Vad jag här åsyftar är alltså de nya projekten.

Jag utgår emellertid ifrån att Jörn Svensson och jag på grund av olika ideologiska uppfattningar kan ha delade meningar om vilka instrument som bör användas, hur mycket som skall vara stimulans och hur mycket som skall vara styrning. Jag tänker inte fördjupa mig i den debatten, men om det inte räcker med stimulans, så måste man självfallet efter hand skärpa kraven för att uppnå det givna målet. Det är så jag ser dessa problem.

Jag vill inte här gå in på en stor trafikpolitisk debatt dessutom, jag tror att vi kan spara den till en annan gång. Visserligen uppfattas det som om jag har ett övergripande ansvar i regeringen för energipolitiken som sådan, men mycket av den ligger på en mängd andra departement – vilket Jörn Svensson säkert är medveten om: bostadsdepartementet, kommunikationsdepartementet, kommundepartementet osv. Det finns strängt taget inte ett enda departement som inte sysslar med energipolitiska aspekter i något avseende. Jag tänker inte gå in på alla dessa områden, om herr Jörn Svensson ursäktar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1976/77:12 till trafikutskottet

1976/77:13 till näringsutskottet

§ 12 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna

1976/77:25–30.

§ 13 Anmälades och bordlades

Propositioner och skrivelse

1976/77:11 med förslag till lag om tilläggsavgift i kollektiv persontrafik

1976/77:18 om ändring i bokföringslagen (1976:125) och aktiebolagen (1975:1385), m. m.

1976/77:19 om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen

1976/77:20 om ändring i vägtrafikskattelagen (1973:601)

1976/77:21 om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse, m. m.

1976/77:24 om återkallelse av propositionen 1975/76:217

1976/77:26 om ökning av garantin för exportkredit

1976/77:30 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)

1976/77:36 om ändring i lagen (1958:428) om ympning mot smittkoppor

§ 14 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1976/77:1 angående vilande förslag till grundlagsändringar

Nr 21

Måndagen den
8 november 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

Nr 21

**Måndagen den
8 november 1976**

1976/77:2 med anledning av justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1976/77 års riksdag

1976/77:3 med anledning av motion om konstnärlig utsmyckning av riksdagens hus

Finansutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av motioner om riktlinjer för statlig upphandling

1976/77:2 med anledning av motion om utredning rörande avskaffande av nickelmynt

Skatteutskottets betänkande

1976/77:2 med anledning av propositionen 1975/76:107 om ändrade regler för beskattning av rennäringsenheten m. m. jämte motioner

Justitieutskottets betänkanden

1976/77:2 med anledning av motion om översyn av stadgandet om påföljdseftergift m. m. i brottsbalken

1976/77:3 med anledning av motion om ändrade bestämmelser om preskription av brott

1976/77:4 med anledning av motioner angående lagen om tillfälligt omhändertagande

1976/77:5 med anledning av motioner om pornografi m. m.

Lagutskottets betänkanden

1976/77:2 med anledning av motion om högsta tillåtna blodalkoholhalt vid trafik till sjöss

1976/77:6 med anledning av motion om allmänna arvsfonden

1976/77:7 med anledning av motion om homosexuella samlevandes sociala rättigheter

Utrikesutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av berättelser om verksamheten inom Europarådet

1976/77:2 med anledning av motion om stöd till Folkfronten för befrielse av Oman, m. m.

1976/77:3 med anledning av motion om tillbakadragande av utländska trupper från Korea

1976/77:4 med anledning av motioner om erkännande av och bistånd till Demokratiska republiken Östra Timor, m. m.

Försvarsutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av motion om bevakningen av Stockholms slott, m. m.

1976/77:2 med anledning av motion om markförvärv för militära ändamål

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av motioner angående vissa tandvårdsfrågor
1976/77:2 med anledning av motion om förtida inlösen av folkpensions-
avier

1976/77:3 med anledning av motion om möjligheter för diabetiker att
ansluta sig till den frivilliga sjukpenningförsäkringen

1976/77:4 med anledning av motion om tid för ingivande av arbets-
givaruppgift från arbetsgivare med ett fåtal anställda

Socialutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av motion om stadsläkare i kommunerna

1976/77:2 med anledning av motioner om huvudmannaskapet för service
åt handikappade och äldre personer m. m.

1976/77:3 med anledning av motioner om anpassning av fritidsbostäder
och underlättande av resor för handikappade

1976/77:4 med anledning av motioner om förbättrad apoteksservice
m. m.

1976/77:5 med anledning av motioner om ändringar i lagen om beredande
av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

1976/77:6 med anledning av motioner om mödrahälsovård och förloss-
ningsvård

1976/77:7 med anledning av motioner om vissa socialvårdsfrågor m. m.

1976/77:8 med anledning av motioner om vissa frågor rörande psykiskt
utvecklingsstörda

Trafikutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av motion om säkrare motorvägstrafik

1976/77:2 med anledning av motioner om uppsättande av trafiksignaler
på allmän väg

1976/77:3 med anledning av motioner berörande vissa föreskrifter i väg-
trafikkungörelsen (1972:603), m. m.

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:1 med anledning av motioner om finansieringen av djursjuk-
husen

Näringsutskottets betänkande

1976/77:2 med anledning av motion om prissättningen vid uthyrning
av personbilar

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1976/77:5 med anledning av motioner om anställningsskydd, m. m.

1976/77:6 med anledning av motion om åtgärder mot diskriminering
av ungdom vid lönesättningen på arbetsmarknaden

1976/77:8 med anledning av motion om tjänstårsberäkning vid anställ-
ning utomlands

Måndagen den
8 november 1976

Anmälan av
interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 29 oktober

1976/77:31 av herr *Gahrton* (fp) till herr utbildningsministern om utbyggnad av regional-TV-nätet:

Sedan Sydnytt startade som landets första regionala TV-nyhetsprogram den 2 november 1970 har det alltmer befast sin position som ett av Malmö-TV:s viktigaste program. Den ena publikundersökningen efter den andra har intygat både att Sydnytt är landets mest publikdragande regionala TV-nyhetsprogram och att antalet tittare är nästan lika stort som när det gäller riksnyheter i Rapport och Aktuellt. Varför är det så?

Svaret ger sig självt. Hur ofta finner man inslag i Rapport och Aktuellt som belyser dagens viktigaste händelser i södra Sverige? Alltför sällan. Därmed är inte sagt att det skulle vara något fel på riksnyheter. Här måste finnas ett både-och. Annars ger Sveriges Radio dålig service.

Ur den aspekten framstår det som märkligt att statsmakterna hittills bara har låtit halva Sverige få regional-TV (Sydnytt i Malmö, Västnytt i Göteborg, Nordnytt i Luleå-Umeå och Mittnytt i Sundsvall-Falun). Mellansverige med Norrköping, Örebro, Karlstad och Stockholm har fortfarande efter sex år inga regionalnyheter i TV, inte heller Småland med Kalmar, Växjö och Jönköping.

När före chefen för Sveriges Radios distriktscentral Olof Wahlund i november 1969 presenterade sin enmansutredning "Regional utveckling 1970-1975" tänkte han sig att den regionala nyhets-TV:n skulle byggas upp samtidigt som lokalradion i takt med att man delade in landet i regioner. Det hade också varit det naturliga. Ännu när utbildningsdepartementet 1974 tillsatte en departemental arbetsgrupp för att hyfsa RUT 69:s ofullständiga lokalradiokalkyler var det meningen att gruppen också skulle utarbeta en proposition om regional-TV-utbyggnaden. Både lokalradio och regional-TV skulle föreläggas vårriksdagen 1975 för beslut.

Men därav blev intet. Man lade fram en proposition om lokalradion men ingen om regional-TV:n.

Anledningen var icke minst politisk; man trodde sig genom lokalradio bättre kunna balansera den borgerliga pressdomansen i entidningsområden. Bertil Zachrisson var mycket öppen, när han yttrade sig i debatter på den punkten. "I landets 278 kommuner har --- endast ca 40 % tillgång till minst två tidningar av olika politisk färg", hette det i lokalradiopropositionen (1975:13 s. 60). Detta borde rättas till genom lokalradion. Otvivelaktigt kom denna aspekt att spela en roll både vid tillsättandet av lokalradions styrelse och vid utseendet av lokalradiocheferna.

En betydligt vettigare mediepolitik hade varit den som Olof Wahlund rekommenderade: att bygga upp lokalradio och regional-TV parallellt steg för steg.

Nu är det så dags. Lokalradion skall inte starta förrän under 1977, men man har redan börjat ställa avancerade krav på mera anslag. För den halva av landet som saknar regional-TV har inte ens något startdatum fastlagts.

Mot den bakgrunden vill jag till herr utbildningsministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder planerar utbildningsministern att vidta för att skapa ett jämnare och slagkraftigare regional-TV-nät som når landets samtliga delar?

1976/77:32 av herr *Jonsson* i Husum (s) till fru bostadsministern om planerad utbyggnad inom skogsindustrin:

Företrädare för den nya regeringen har den senaste tiden vid skilda tillfällen redovisat sin syn på svensk skogspolitik. Bl. a. har jordbruksministern i en tidningsintervju sagt att han anser att branschen själv skall lösa sina problem utan samhällets styrning.

Mot bakgrunden av att 160 ansökningar om utbyggnader av skogsindustrin ligger inne hos bostadsdepartementet, att ett totalt behov med dagens förbrukning plus de tänkta utbyggnaderna är ca 100 miljoner kubikmeter skog och att tillväxten f. n. är endast ca 70 miljoner kubikmeter skog, har en stor oro spritts bland de anställda inom skogsnäringen.

Skall endast företagsintressen få styra var utbyggnader skall ske fruktar de anställda att många orter – ja, hela regioner – kommer att drabbas av en strukturförändring som vi aldrig tidigare varit med om i Sverige.

De anställdas organisationer har sedan 1972, när det stod klart att vi förbrukade mera råvara än tillväxten ger, uttryckt sin oro för framtiden om utbyggnaderna skulle fortsätta som dittills. Tack vare ett intimt samarbete med regeringen Palme har man lyckats genom lagstiftning (136 a § i byggnadslagen) få inskrivet att samhället skall styra utbyggnaderna.

Den transport av skogsråvara till industriellt sämre lottade områden som f. n. sker kan också komma i farozonen och kan därför på ett aktivt sätt försämra den regionalpolitik som de senaste åren visat positiva resultat.

Med hänvisning till det anförda vill jag till fru bostadsministern ställa följande frågor:

1. Kommer regeringen att avhända sig det styrningsinstrument som 136 a § i byggnadslagen utgör och låta industrin själv, utan inblandning av samhället och de anställda, få lägga sina utbyggnader där det bäst passar den?

2. Vilka konsekvenser bedömer regeringen att detta får för skogspolitiken, för de anställda i skogsindustrin och för skogsbruket?

Måndagen den
8 november 1976

*Anmälan av
interpellationer*

1976/77:33 av herr *Söderqvist* (vpk) till herr försvarsministern om den politiska och fackliga verksamheten vid militära förband:

Av meddelande i massmedia har framgått att en rapport kallad Höstöversikt angående värnpliktskrav 76/77 har utarbetats under medverkan av bl. a. professor Jan Agrell. Den har överlämnats till ÖB och huvudinnehållet är, enligt uppgift, förslag på olika åtgärder för att försvåra och förhindra soldaternas politiska och fackliga arbete. Bl. a. föreslås att varje förband skall föra "krigsdagbok" över vpl-arbetet för att följa upp tendenser och trender. Vidare föreslås att militärledningen skall vidta åtgärder mot de värnpliktiga som kan "skjuta dem över till defensiven" och göra utspel som kan "ta vind ur seglen" när de framför sina krav i massmedia och till allmänheten.

Promemorian har, med rätta, skarpt fördömts av den värnpliktiga arbetsgrupp som valts av värnpliktsriksdagen. Gruppen betecknar den som ett hot mot det soldatfackliga arbetet och mot klimatet mellan de värnpliktiga och befälen. Jag vill därför ställa följande frågor till herr försvarsministern:

Anser försvarsministern att den ökade aktiviteten och demokratiseringen på förbanden bör mötas med åtgärder enligt den refererade rapporten?

Om så inte är fallet, vilka åtgärder tänker försvarsministern vidta med anledning av det inträffade?

1976/77:34 av fröken *Hjelmström* (vpk) till fru bostadsministern om ökad satsning på kollektivhus:

Boendesegregation och social isolering har för ett stort antal människor blivit följderna av de senaste årens bostadsbyggande. Samtidigt som de allvarigaste bristerna i de stora bostadsområdena nu ses över får de privatägda småhusen en allt större dominans inom bostadsproduktionen. Småhuset betraktas av allt fler beslutsfattare som den ideala bostadsformen. Detta är en ur många synpunkter olycklig utveckling. Ser man till den sociala situationen för ett växande antal människor i Sverige i dag, och om man dessutom tar hänsyn till energi- och resurssituationen, så borde tvärtom olika former av kollektivboende prioriteras.

Nyligen stängdes matsalarna i Sveriges två sista levande kollektivhus i Hässelby och Marieberg. Ägaren anser det inte längre lönsamt. Lönsamt för det privata fastighetsägarkapitalet är exempelvis att spekulera i sanneringsfastigheter, till men för de boende, men inte att satsa på experiment med kollektivhus.

Stockholms kommunstyrelsens kvinnokommitté har i boken *Service och gemenskap* där vi bor i Stockholm utvecklat tankegångarna omkring hur kollektivhusen bör utformas och varför de är så nödvändiga för många

hushållstyper, t. ex. pensionärer, ensamstående och tvåförsörjarfamiljer med eller utan barn.

Redan på 1930-talet lanserades idén om kollektivhus, och ett av de främsta skälen, som är giltigt också i dag, var jämställdheten mellan kvinnor och män. Det är alltjämt så, att så snart en vuxen kvinna ingår i ett hushåll får hon ta på sig huvudansvaret för vården av barnen och hemmets skötsel, oavsett om hon yrkesarbetar eller inte. Gjorda undersökningar visar att trots alla arbetsbesparande maskiner utgör hemarbetet fortfarande en orimligt stor och i vissa fall växande andel av det totala kvinnoarbetet.

Alva Myrdal påpekade för 40 år sedan det absurda i att 20 kvinnor står bredvid varandra i 20 små kök och lagar sin mat medan 20 små barn sitter och leds i var sitt rum. Då yrkesarbetade endast en mindre andel av kvinnorna – medan närmare 70 % av kvinnorna gör det i dag.

Också för barnen är kollektivhusen viktiga. Kollektivboendet ger barnen möjlighet till många vuxenkontakter i bostadens omedelbara närhet. Det ger trygghet och god självförankring att vardagligt umgås med och känna igen andra än föräldrar och barnstugepersonal.

Åtgärder för att trygga alla barns rätt till en bra barnstugeplats och reformer för en arbetstidsförkortning, sex timmars arbetsdag för alla senast 1980, bör alltså integreras med en bredare satsning också på alternativa boendeformer för att motverka isoleringen mellan människor och medverka till en bättre jämställdhet mellan könen. Ytterligare ett skäl för kollektivboende är att motverka slöseriet med energi och andra resurser.

Kollektivhusboendet har behandlats i ett flertal offentliga utredningar om boendeservice, och många har ställt sig positiva, exempelvis bostadskollektiva kommitténs betänkanden Kollektivhus och Hemmen och samhällsplaneringen.

I senare betänkanden, bl. a. Höjd bostadsstandard och Boendeservice, har man i stället börjat diskutera områdesanknuten service, vilket innebär att man frångått tankarna om kollektiv gemenskap. Servicetänkande, framför allt kravet på stort kundunderlag, ledde också till att man ville ha allt större enheter. Att servicen är riklig är naturligtvis bra, men i de stora anläggningarna blir hyresgästerna anonyma kunder och grannsamarbetet underlättas inte mycket mer än i ett vanligt hyreshus. Den kommersiella servicen blir dominerande och lönsamhetstänkandet markerat. Förvaltningsformerna, hyresgästinflytandet eller samlevnadsformerna diskuteras inte längre.

Med hänvisning till det anförda vill jag till fru bostadsministern ställa följande fråga:

Vilka konkreta åtgärder avser bostadsministern vidta för att en ordentlig satsning på kollektivhus snarast kommer till stånd?

Måndagen den
8 november 1976

*Meddelande om
frågor*

1976/77:35 av herr *Gustafsson* i Ronneby (s) till herr kommunministern om innebörden av uttalande i regeringsdeklarationen om samtal mellan svenska kyrkan och staten:

I regeringsdeklarationen av den 8 oktober 1976 behandlas den principiellt viktiga frågan om relationerna mellan samhälle och trossamfund ytterligt kortfattat. I sagda deklARATION anges endast: "Samtalen mellan svenska kyrkan och staten fullföljs."

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga herr kommunministern om han vill bekräfta att regeringsdeklarationens lydelse skall förstås så att samtalen – i enlighet med vad som tidigare överenskommits mellan företrädare för staten och svenska kyrkan – skall avse frågan om vilka möjligheter det finns att förverkliga de grundläggande principer som 1968 års beredning föreslagit med beaktande av de synpunkter som förts fram i remissyttrandena.

§ 16 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 oktober

1976/77:53 av herr *Persson* i Karlstad (s) till herr jordbruksministern om åtgärder med anledning av det låga vattenståndet i Vänern:

De senaste årens brist på nederbörd och gällande bestämmelser om vattenreglering har medfört ett närmast krisartat läge för bl. a. sjöfarten på Vänern. Frågan har aktualiserats vid ett flertal krismöten runt om Vänern, och lotsbefälhavaren i Vänern har betecknat situationen som närmast katastrofal om icke extraordinära åtgärder vidtas. Det är framför allt Vänersjöfarten som drabbas av det låga vattenståndet, och vintersjöfarten bekymrar i högsta grad Vänerlotsarna. Djupgåendet ligger f. n. på den kritiska gräns som isbrytaren Ale klarar. Sjunger nivån ytterligare kan inte isbrytaren Ale gå upp i Vänern till vintern, och därigenom äventyras således sjöfarten kommande vintersäsong.

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder i anledning av den bekymmersamma situation som uppstått på grund av det låga vattenståndet i Vänern?

1976/77:54 av herr *Bengtsson* i Sölvesborg (m) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Blekinge:

Dagens arbetsmarknadsläge har skapat en stor och växande oro i Blekinge län. Stora industrier har varslat om anställningsstopp och inskränkningar av personal. Tekoindustrin har drabbats av stora avsättningssvårigheter och den framtida verksamheten vid Uddcomb ter sig oviss. En-

bart inom försvarssektorn har under senare år bortåt 4 000 arbetstillfällen försvunnit i Karlskrona. Bilindustrin i Olofström tvingas till produktionsbegränsningar och skoidustrin i Sölvesborg står inför akuta svårigheter som snabbt måste åtgärdas.

Mot bakgrund av redovisade förhållanden hemställs att herr arbetsmarknadsministern måtte besvara följande fråga:

Vilka särskilda åtgärder ämnar statsrådet vidta för att förbättra systerställningsläget i Blekinge?

den 2 november

1976/77:55 av herr *Romanus* (fp) till herr kommunikationsministern om åtgärder mot trafikolyckor på riksväg E 4 vid Rotebro:

Åter har en dödsolycka inträffat på E 4 söder om Rotebro, vid den s. k. Vibyviadukten, där under senare år flera allvarliga trafikolyckor har ägt rum i samband med regnväder. Med anledning härav vill jag ställa följande fråga till herr kommunikationsministern:

Vad tänker statsrådet göra åt dödsfällan på E 4 vid Rotebro?

den 3 november

1976/77:56 av fru *Winther* (fp) till herr utbildningsministern om den demografiska databasen i Haparanda:

En demografisk databas inrättades i Haparanda i juli 1973 av arbetsmarknadsstyrelsen som beredskapsarbete och med riksarkivet som huvudman. Verksamheten avsågs bedrivas som en tvåårig försöksverksamhet för att främst sysselsätta kvinnlig arbetskraft.

Avgörande för placeringen i Haparanda var arbetsmarknadsrådet med hög arbetslöshet och få arbetstillfällen. Verksamheten sysselsätter nu ungefär 30 kvinnor. Vid databasen bedrivs en systematisk datainsamling av vårt unika kyrkoboksmaterial, att användas för forskning och arkivändamål. Inom många olika ämnen finns forskare som är intresserade av befolkningsutveckling och familjens roll i samhället, och de har här en möjlighet att få ett utomordentligt källmaterial. Databasen är knuten till forskningsenheten vid Umeå universitet.

Eftersom verksamheten bedrivs som försöksverksamhet och beredskapsarbete beviljas medel för endast ett år i taget. Detta är synnerligen otillfredsställande med hänsyn till de anställda och även till forskningen.

Arbetsmarknadsrådet har inte förbättrats sedan databasen inrättades, och det borde, enligt min mening, efter det positiva utfallet av försöksverksamheten nu finnas förutsättningar för en permanentning av databasen.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga herr utbildningsministern:

Vill statsrådet medverka till en permanentning av den demografiska databasens verksamhet i Haparanda?

Måndagen den
8 november 1976

*Meddelande om
frågor*

1976/77:57 av herr *Franzén* (vpk) till herr arbetsmarknadsministern om bötesbeloppet vid s. k. olovliga konflikter:

När kollektivavtalslagen infördes av den borgerliga regeringen 1928 fastställdes att skadestånd skulle kunna utdömas av enskild deltagare i s. k. olovlig konflikt. Ett maximitak sattes vid 200 kr. per i konflikt deltagande. Man ansåg vid den tiden att det var en rimlig nivå.

Då riksdagen tidigare i år behandlade lagen om medbestämmande i arbetslivet förordade de borgerliga partierna att denna gräns skulle försvinna. Man uttalade också att detta inte i sig utgör ett förord för att skadeståndsbeloppen generellt skall höjas. Med lottens hjälp beslutade riksdagen i enlighet med den uppfattningen.

Ute på arbetsplatserna diskuteras vad detta uttalande och beslut egentligen innebär, och därför vill jag ställa följande fråga till herr arbetsmarknadsministern:

Avser regeringen att precisera vad man anser vara "en måttlig nivå" för bötesbeloppet vid s. k. olovliga konflikter?

1976/77:58 av herr *Siegbahn* (m) till fru utrikesministern om utrikesministerns tal i FN:

I såväl remissdebatten som LO-tidningen har väsentliga delar offentliggjorts av ett tal, som man påstår att förre utrikesministern Sven Andersson skulle ha hållit i FN om inte regeringsskifte ägt rum.

1. Finns ett färdigt sådant tal på utrikesdepartementet?
2. Har detta i så fall, med eller utan tillstånd, lämnats ut till allmänheten av någon tjänsteman i departementet?
3. Vilka kommentarer önskar fru utrikesministern göra med anledning av det inträffade?

den 5 november

1976/77:59 av fru *Normark* (s) till herr industriministern om bibehållande av Algots Nords verksamhet i Västerbotten:

I massmedia har Algots Nord aviserat nedskärningar av verksamheten. Som följd härav skulle ett betydande antal anställda bli arbetslösa. Så sent som för fem år sedan lovade Algots Nord sysselsättning för 1 000 personer. För att förverkliga dessa planer fick företaget 70 milj. kr. i lån och bidrag från staten. Detta var en oerhört viktig satsning för människor som inte tidigare hade haft möjligheter till anställning.

Är herr industriministern beredd att medverka till att Algots Nord fullföljer sin del av avtalet beträffande sysselsättningen i Västerbotten?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 17.07.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 21

Måndagen den
8 november 1976
